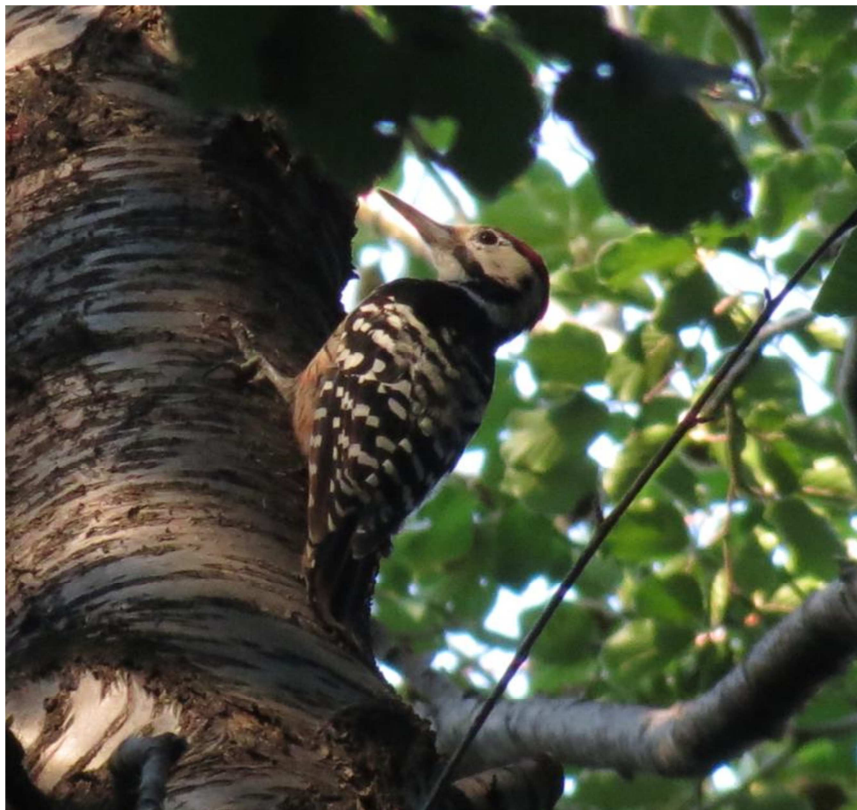

МИНИСТЕРСТВО НА ОКОЛНАТА СРЕДА И ВОДИТЕ

УТВЪРДЕН СЪС ЗАПОВЕД: РД – 955/20.12. 2019 г.
НА МИНИСТЪРА НА ОКОЛНАТА СРЕДА

ПЛАН ЗА ДЕЙСТВИЕ
за опазване на
белогърбия кълвач (*Dendrocopos leucotos*) в
България за периода
2020 – 2029 г.

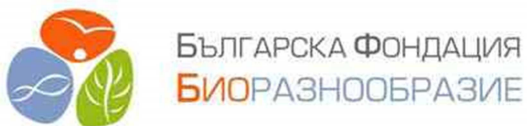
СОФИЯ, 2019 г.

Автори: Петър Шуруликов, Гиргина Даскалова, Стефан Аврамов, Димитър Плачийски, Георги Попгеоргиев, Георги Герджиков, Катерина Ангелова

Препоръчителен начин на цитиране:

Шуруликов, П., и др. 2019. План за действие за опазване на белогърбия кълвач (*Dendrocopos leucotos*) в България за периода 2020-2029 г. София, БФБ и МОСВ: 80 стр.

Българска фондация "Биоразнообразие"

Ел. поща: bbf@biodiversity.bg

<http://bbf.biodiversity.bg>

© Снимка на корицата: Петър Шуруликов

ИЗПОЛЗВАНИ СЪКРАЩЕНИЯ

БАН – Българска академия на науките
БФБ – Българска фондация „Биоразнообразие“
ГИС – Географски информационни системи (GIS)
ДВ – Държавен вестник
ДГС – Държавно горско стопанство
ДНК - Дезокси-рибо-нуклеиновата киселина
ЕЕС - European Economic Community (Европейска икономическа общност (Европейски съюз)
ЕИО – Европейска икономическа общност
ЕК – Европейска комисия
ЗБР – Закон за биологичното разнообразие
ЗЗТ – Закон за защитените територии
ЗТ – Защитени територии
ЗМ – Защитена местност
ЗЗ – Защитена зона
ИАГ – Изпълнителна агенция по горите
ИАОС – Изпълнителна агенция по околна среда
ЛУП – Лесоустройствен проект
МВР – Министерство на вътрешните работи
МОСВ – Министерство на околната среда и водите
МПС – Моторно превозно средство
МС – Министерски съвет

НП – Национален парк
НПО – Неправителствена организация
НПМ-БАН – Национален Природонаучен Музей-БАН
НСМСБР – Национална система за мониторинг на състоянието на биологичното разнообразие в България
ОВМ – Орнитологично важно място
ПД – План за действие
РДГ – Регионална дирекция по горите
РИОСВ – Регионална инспекция по околната среда и водите
ЧКБ – Червена книга на България
ГИС (ГИС) – Географски информационни системи
SCI – защитена зона по Директивата за местообитанията
SPA – защитена зона по Директивата за дивите птици
SPA/SCI – защитена зона по Директивите за дивите птици и местообитанията
IUCN – The International Union for the Conservation of Nature and Natural Resources (Световен съюз за защита на природата)

СЪДЪРЖАНИЕ

Част 1 Въведение.....	6
1.1. Резюме	6
1.2. Основание за разработване на плана.....	8
1.3. Процес на разработване на плана	8
1.4. Предназначение и особености на плана.....	8
Част 2 Природозащитен и законов статус.....	9
2.1. Национално законодателство	9
2.2. Международно законодателство.....	9
2.3. Природозащитен статус	10
Част 3 Таксономия, разпространение, биология и екология на белогърбия кълвач.....	11
3.1. Таксономия и разпространение на вида в света и България	11
3.1.1. Таксономия и разпространение по света.....	11
3.1.2. Минало и сегашно разпространение на белогърбия кълвач в България.....	12
3.2. Биология и екология на белогърбия кълвач (<i>Dendrocopos leucotos</i>)	17
3.2.1. Хранене.....	17
3.2.2. Размножаване, развитие и постгнездови период.....	18
3.2.3. Сезонна и денонощна активност. Дисперсия и вертикални миграции.	19
3.2.4. Вътревидови взаимоотношения	20
3.2.5. Взаимоотношения с други видове (без хищничество).....	20
3.3. Местообитания	20
3.4. Чадърен вид (<i>Umbrella species</i>)	22
Част 4 Детайлно разпространение в България, управление на вида и неговите местообитания. 24	
4.1. Детайлно разпространение в България, управление на вида и неговите местообитания. Защитени територии и зони и тяхното значение за опазването на вида у нас.	24
4.2. Значение на белогърбия кълвач като туристически обект за наблюдение и фотолов.....	35
4.3. Управление на местообитанията на вида.....	35
4.4. Научни проучвания на белогърбия кълвач в България.....	36
4.5. Територии, където видът би могъл да бъде възстановен.	36
5. Заплахи и лимитиращи фактори.	38
5.1. Климатични условия	38
5.2. Взаимоотношения с други видове	38
5.3. Други ключови абиотични и биотични условия на предпочитаните местообитания.....	39
5.4. Промяна и фрагментиране на местообитания в следствие на горскостопанските дейности.	39
5.5. Промяна и фрагментиране на местообитания в следствие на ваканционни селища и спортни съоръжения.	40

5.6. Други антропогенни фактори.....	41
5.7. Анализ и приоритизация на лимитиращите фактори.	41
Част 6 Цели и дейности на плана за действие за белогърбия кълвач.....	42
6.1. Цели	42
6.1.1. Определяне на главна цел.....	42
6.1.2. Определяне на второстепенни цели.....	42
6.2. Необходими мерки/дейности за опазване на белогърбия кълвач и неговите местообитани	42
6.2.1. Политики за управление и ползване на местообитанията.....	42
6.2.2. Опазване и управление на защитени територии и зони.....	44
6.2.3. Проучвания и мониторинг на вида и местообитанията му	45
6.2.4. Информационна кампания.....	46
6.2.5. Включване на вида в екотуристически продукти.....	47
6.2.6. Координация на изпълнението на плана за действие	47
Част 7 Преглед на изпълнението на целите и дейностите.....	48
Част 8 Обобщени времева рамка и бюджет	49
Част 9 Използвана литература	52
Част 10 Приложения	59
Карти на разпространение на вида в България по извършените проучвания	59

Част 1 Въведение

1.1. Резюме

Белогърбият кълвач е рядък, реликтен вид, гнездящ в България в разпокъсан ареал.

Белогърбият кълвач е разпространен в широколистните и смесени, по-рядко и в някои иглолистни гори в повечето български планини. Навсякъде е рядък и малочислен, с изключение на сърцевинните зони на неговото разпространение у нас – Централна Стара планина и Странджа. Числеността му в България се оценява на 700-1100 дв. Предпочитани местообитания за този вид у нас са старите букови и дъбови гори в планините и предпланините, богати на хралупести и изсъхнали дървета. В България гнезди реликтният подвид южен белогърб кълвач (*Dendrocopos leucotos lilfordi*), който е сред най-малко проучените и най-застрашени подвидове на вида в световен план.

Видът е слабо проучен у нас. Особено това важи за гнездовата му биология, популационната му динамика и биология, степента на изолация, след гнездовата дисперсия и др.

Сред основните заплахи за вида са интензивните сечи в горите. Интензивните сечи в горите променят трайно местообитанията на вида и са заплаха за бъдещето на популациите му извън строгите защитени територии у нас.

Мерките за опазване на белогърбия кълвач, които се предлагат с настоящия План се състоят в следното:

- Отразяване на изискването за определяне и опазване на 10% горски местообитания като гори във фаза на старост в националния стандарт по FSC;
- Включване на доброто състояние на популацията на белогърбия кълвач като индикатор за благоприятен природозащитен статус на буковите и кестеновите местообитания в България;
- Включване на експерти по биоразнообразие при изготвяне на горскостопански планове за горски стопанства, в които има находища на вида и интегриране на мерките за опазване на видовете в горското планиране;
- При изготвяне на нови Планове за управление на националните и природни паркове, защитени местности и резервати всички известни гнездови находища на белогърб кълвач да бъдат включени в най-строгата зона на опазване;
- Възстановяване на местообитанията на вида в потенциалните биокоридори (stepping stones) между повече или по-малко изолирани находища на белогърбия кълвач.

- Опазване и управление на защитени територии и зони;
- Разработване и приемане на планове за управление на защитени зони важни за опазването на белогърбия кълвач;
- Включване на белогърбият кълвач в приоритетните видове за проучване и опазване в плановете за управление на всички защитени територии и зони, обитавани от вида и по-специално – НП „Централен Балкан“, НП „Рила“, ПП „Странджа“, ПП „Българка“, ПП „Беласица“, ПП „Сините камъни“, ПП „Рилски манастир“, ПП „Врачански балкан“;
- Обявяване на защитени зони „Беласица“ BG0000167 и „Циганско градище“ BG0000372 като защитени зони тип С за опазване на местообитанията на белогърбия кълвач и други птици от Директивата за дивите птици;
- Проучвания и мониторинг на вида и местообитанията му;
- Проучване на статуса, разпространението и числеността на вида в слабопроучени райони от ареала му като Осогово, Котленска планина, Васильовска планина, Врачански Балкан и др;
- Детайлно проучване на параметрите на местообитанията на вида и влиянието на горскостопанските дейности върху срещаемостта му;
- Популационно-генетично проучване;
- Проучване таксономическото място на подвида;
- Популяризиране на опазването на вида и нуждата му от мъртва дървесина чрез издаване на филм, плакати, брошури, стикери, провеждане на срещи, семинари и беседи с целевите групи – горски дейтели, собственици на гори, туристи и др.;
- Популяризиране на структурата на естествените гори и ролята на мъртвата дървесина като незаменимо природно местообитание чрез издаване на плакати, брошури, стикери, провеждане на срещи, семинари и беседи с целевите групи – горски дейтели, собственици на гори, туристи и др.;
- Включване на вида в екотуристически продукти;
- Създаване на места за наблюдения на белогърби кълвачи в НП „Рила“, „Пирин“ и „Централен Балкан“, ПП „Странджа“, ПП „Беласица“, ПП „Сините камъни“, ПП „Врачански Балкан“, ПП „Българка“, както и интерпретативни пътеки в сътрудничество с тур оператори и предприемачи занимаващи се с орнитологичен и еко-туризъм;
- Създаване на работна група за изпълнение и контрол на Плана за действие към МОСВ и организиране на ежегодна среща за мониторинг на изпълнението на плана за действие.

1.2. Основание за разработване на плана

Планът е изготвен на основание и в съответствие на чл. 52, т.2 от Закона за биологичното разнообразие и на Наредба №5 за условията и реда за разработване на планове за действие за растителни и животински видове от 1.08.2003 г., както и въз основа на Задание за разработване на Национален План за действие за трипръстия и белогърбия кълвач в България, утвърдено от Министър Нона Караджова (писмо с изх. №48-00-138 от 18.02.2011 год.).

1.3. Процес на разработване на плана

Настоящият план за действие за белогърбия кълвач (*Dendrocopos leucotos*) в България е разработен от Българска Фондация Биоразнообразие (БФБ) по задание, разработено от БФБ и съгласувано от МОСВ. Разработването на плана е финансирано по проект „Планове за действие за глухар, трипръст и белогръб кълвачи“, № 5103020-39-682, Договор № 5103020-С-019 от 17.01.2012 г., Оперативна програма „Околна среда 2007-2014“.

Планът бе обсъден на обществено обсъждане проведено в Министерството на околната среда и водите в София на 14.08.2015 год.

1.4. Предназначение и особености на плана

Планът е предназначен да помогне за постигане на благоприятен природозащитен статус на белогърбия кълвач в България чрез опазване на вида и неговите местообитания.

Част 2 Природозащитен и законов статус

2.1. Национално законодателство

Белогърбият кълвач е включен в Приложение 3 към чл. 37 от Закона за биологичното разнообразие (9.08.2002 г.), с което е обявен за защитен животински вид. За животинските видове от приложение № 3 се забраняват:

- всички форми на умишлено улавяне или убиване на екземпляри, с каквито и да е уреди, средства и методи;
- преследване и обезпокояване, особено през периодите на размножаване, отглеждане на малките, презимуване и миграция;
- унищожаване или вземане на яйца, включително в случаите, когато те са изоставени; разрушаване, увреждане или преместване на гнезда;
- увреждане или унищожаване на места за размножаване, почивка и струпване по време на миграция;
- вземане на намерени мъртви екземпляри;
- притежаване, отглеждане, пренасяне, превозване, изнасяне зад граница, търговия и предлагане за продажба или размяна на взети от природата екземпляри;
- препариране, притежаване, излагане на публични места, пренасяне, превозване, изнасяне зад граница, търговия и предлагане за продажба или размяна на препарирани екземпляри.

Белогърбият кълвач е включен в Приложение 2 към чл. 6, ал.1, т. 2 и 3 от Закона за биологичното разнообразие, което изисква обявяване на защитени зони за опазване на неговите местообитания.

2.2. Международно законодателство

Белогърбият кълвач е включен в Приложение 1 към Директива 2009/147/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 30 ноември 2009 година относно опазването на дивите птици. Видовете, включени в това приложение, подлежат на специални мерки по опазване на техните местообитания, за да се осигури тяхното оцеляване и размножаване в района на разпространението им.

Белогърбият кълвач е включен в Приложение 2 към Конвенцията за опазване на дивата европейска флора и фауна и природните местообитания (Бернска конвенция). Конвенцията изисква всяка договаряща страна да вземе съответните и необходими законодателни и административни мерки за осигуряване запазването на природните местообитания на дивите видове от флората и фауната, особено на тези, които са изброени в приложения № I и II, както и да вземе съответните необходими законодателни и административни мерки за осигуряване на специална защита на видовете от дивата фауна, изброени в приложение № II. По отношение на тези видове следните дейности подлежат на специална забрана:

- всички форми на умишлено залавяне, задържане и убиване;
- умишленото повреждане или унищожаване на места за размножаване или почивка;

- умишленото обезпокояване на дивата фауна, особено през периода на размножаване, отглеждане на малките и зимуване, доколкото това обезпокояване има значение, предвид целите конвенцията;
- умишленото унищожаване или вземане на яйца от дивите животни или задържането на тези яйца, дори ако те са празни;
- притежаването или вътрешната търговия с тези животни, живи или мъртви, включително препарирани животни и лесно разпознаваема част или произведен продукт от тях, когато това допринесе за ефективното действие на този член.

2.3. Природозащитен статус

Белогърбият кълвач е оценен със статут “Least concern” в Международният червен лист на IUCN1

Белогърбият кълвач е оценен със статут „Least concern” на европейско ниво (BirdLife International 2015).

Южният белогръб кълвач е оценен със статут „Застрашен“ в Червената книга на РБ, Том 2 Животни (Големански 2011).

¹ <http://www.iucnredlist.org/details/full/22727124/0>

Част 3 Таксономия, разпространение, биология и екология на белогърбия кълвач.

3.1. Таксономия и разпространение на вида в света и България

3.1.1. Таксономия и разпространение по света

Ареалът на вида обхваща Европа и Азия. Известни са 11-16 подвида (Нанкинов *и др.* 1997; <http://avibase.bsc-eoc.org/species.jsp?avibaseid=DD2197579567801A>, Del Hoyo *et al.* 2014). В Европа гнездят 3 от подвидовете:

Южен белогърб кълвач, *Dendrocopos leucotos lilfordi* – обитава Балканския полуостров, Пиринеите, Апенинския полуостров, Мала Азия и Закавказието, включително и България. Гърбът е черен с бели напречни ивици. Според някои орнитолози южният белогърб кълвач трябва да се отдели като самостоятелен вид, *Dendrocopos lilfordi* (Матвејев 1976). Това схващане засега не е широко прието, но за окончателното решаване на въпроса са необходими детайлни генетични изследвания на птици от ареала на южния белогърб кълвач.

Обикновен белогърб кълвач, *Dendrocopos leucotos leucotos* – обитава Северна и Източна Европа и Източна Азия. На Балканския полуостров е установен рядко в Словения и Северна Хърватия. Хибридизира с южния белогърб кълвач в Словения и Хърватия (Матвејев 1976). Във Феноскандия е на изчезване (Hagemejer & Blair 1997; Бутъев *и др.* 2005). Има бял гръб.

Карпатски белогърб кълвач, *Dendrocopos leucotos carpathicus* – обитава Източна Сърбия, Румъния, Унгария, Западна Украйна. Гърбът е бял, но като цяло е потъмен от номинантния подвид, с по-широки надлъжни тъмни ивици на гърдите и по-интензивен и добре застъпен червен цвят на корема. Хибридизира с южния белогърб кълвач в Източна Сърбия, вкл. в сръбските части на Западна Стара планина (Матвејев 1976). Намирането на този подвид в българските дялове на Западна Стара планина е твърде вероятно. Според по-нови систематични проучвания този подвид не се признава за отделен подвид. (Winkler & Christie 2002).

Други подвидове (Zoonomen 2005):

- Dendrocopos leucotos uralensis* – Урал, Сибир
- D. l. tangi* – Западен Китай (Съчуан)
- D. l. fokhiensis* – Китай (планината Фуджиян)
- D. l. insularis* – Тайван
- D. l. namiyei* – Япония
- D. l. subcirris* – о. Хокайдо, Япония
- D. l. takahashii* – о. Улунг, Корея
- D. l. stejnegeri* – о. Хоншу, Япония
- D. l. quelpartensis* – Корея

Наскоро подвидът *D. leucotos owstoni*, обитаващ един от японските острови, беше отделен като самостоятелен вид – *Dendrocopos owstoni* (Del Hoyo *et al.* 2014).

Разпространението на вида в Европа е в процес на бързо стесняване, поради негативните тенденции в популацията на вида в редица северно и средно европейски страни. Според Tomialojc (2000) в миналото видът е гнездил във всички западноевропейски държави, но вече е изчезнал в повечето от тях.

Фиг. 1 Карта на световното разпространение на вида

3.1.2. Минало и сегашно разпространение на белогърбия кълвач в България

Разпространение в миналото (до 1890-1990 г.)

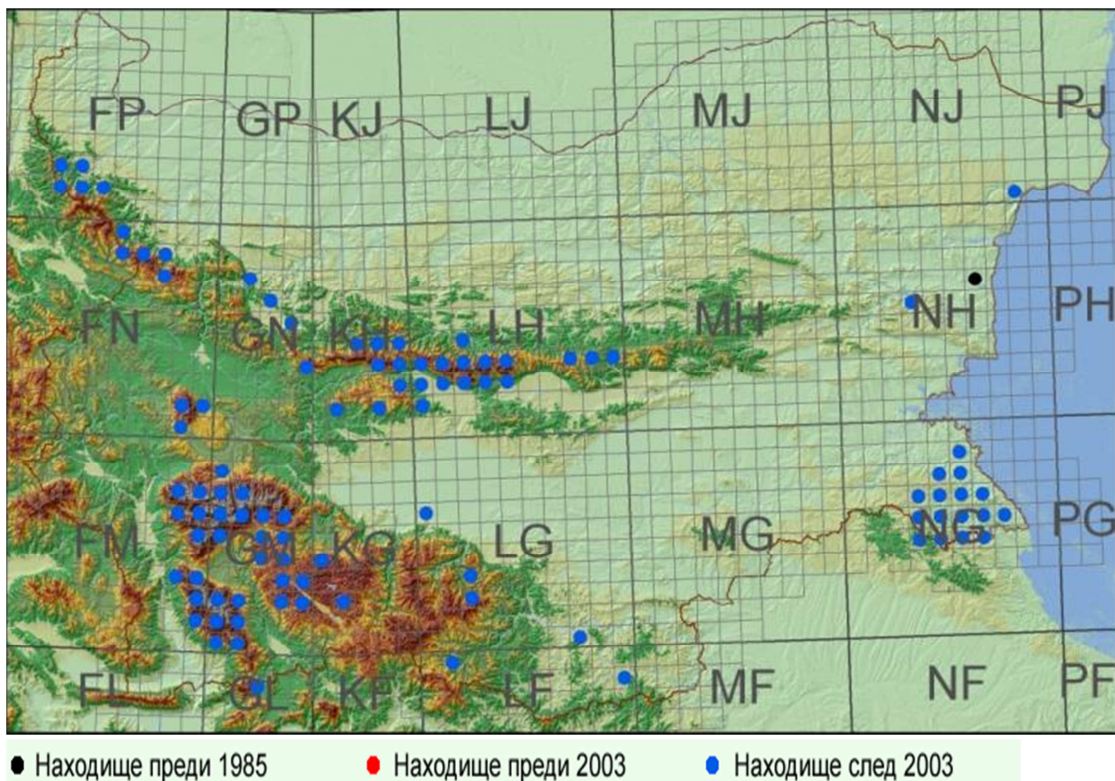
В миналото разпространен широко във всички планини и на много места в равнини (Патев 1950). Посочват се конкретни находища от Средна Стара планина, Западна Стара планина - Искърския пролом (Симеонов 1967), Рила - до Рилския манастир (Reiser 1894), Витоша – през 1928 г. (колекция на НПМ) и на Златните мостове – март 1979 г. (Дончев 1990), Странджа (Простов 1964; Колекция на НПМ), Западните Родопи – Велинград през 1889 г., Чепеларе през 1934 г., Батак през 1935 г., Смолян през 1935 г., на места из ридовете Добростан и Чернатица (Даракчиев 1969; Нанкинов 1993; Колекция на НПМ-БАН), Източни Родопи (Янков 1991), Славянка (Scharnke & Wolf 1938), Пирин (Симеонов 1975), Люлин планина (Паспалева 1964), Средна гора (Петров 1981), устието на р. Камчия (Jordans 1940), покрай долното течение на р. Марица (Harrison & Pateff 1937), някои гори в Добруджа (Alleon 1886).

Актуално разпространение у нас (след 1990 г.)

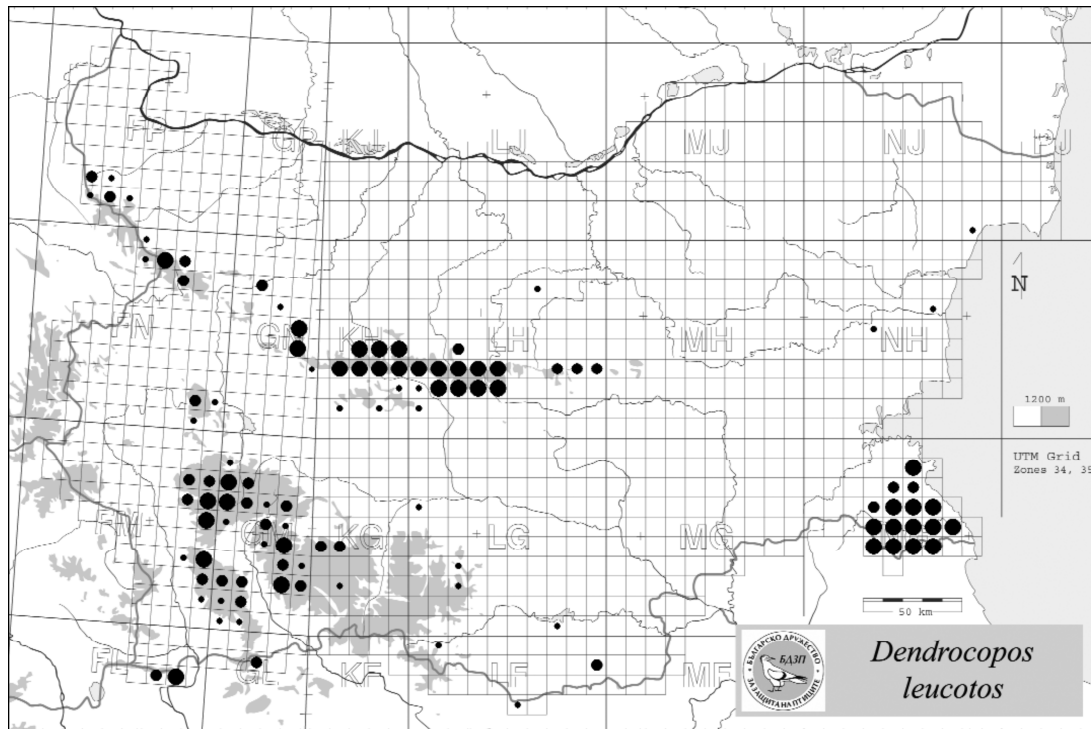
Разпространен у нас в планините и предпланински райони, но само в райони със сравнително запазени обширни и стари горски масиви. Сравнително чест само в Странджа и в Средна Стара планина. Рядък и малочислен в Родопите, Пирин, Рила,

Средна гора, Западна Стара планина, Източна Стара планина, Славянка, Беласица и Западните гранични планини. В сравнение с ареала в миналото е изчезнал главно от равнинните си и някои нископланински райони засегнати сериозно от горскостопанската дейност. Това важи за горите на Добруджа, долното течение на р. Марица и планината Люлин. На Витоша не беше потвърден от дълги години, но през зимата 2013/2014 година една мъжка птица се храни със семена на хранилка за птици в двор в околностите на с. Железница, в подножието на Витоша (Светослав Спасов, непубл. данни). Установен и в Сакар на 19.1.2014 година – мъжки белогърб кълвач е наблюдаван да се храни в смесена гора на около 2 км южно от Тополовград, като вероятно се касае за следгнездова дисперсия (Георги Герджиков, непубл. данни).

Тези факти показват, че е налице съкращение на ареала на вида у нас през 20-ти век. В по-ново време са установени и някои нови райони на гнездене в Източни Родопи, Източна Стара планина, Беласица и Западните гранични планини, но това е резултат от засилването на орнитологическите изследвания у нас през последните 20 години, а не на реална експанзия на вида към тези райони. Може да се направи предположение, че те са били част от гнездовия ареал на вида и в миналото, но не са били регистрирани поради липсата на изследвания.

Фиг. 2 Разпространение на белогърб кълвач в България по Червена книга на Република България,

Фиг. 3 Карта на разпространение на белогърбия кълвач в България по Атлас на гнезещите птици

В Атласа на гнезещите птици на България, белогърбият кълвач е картиран в 107 UTM квадрата, от които: сигурно гнездене в 40 квадрата, твърде вероятно гнездене в 31 квадрата и възможно гнездене в 36 квадрата. Числеността на вида у нас е оценена на **1200-1700** гнезещи двойки (Спиридонов *и др.* 2007б). Според Червената книга на България видът е установен в 98 UTM квадрата, а числеността му в национален план е определена на **700-1100** гнезещи двойки (Спиридонов *и др.* 2011). Според Нанкинов *и др.* (2004) числеността на вида у нас е **800-1200** двойки. Оценка за популацията в някои проучени планински масиви са представени в Таблица 1.

Таблица 1 Численост на белогърбия кълвач в България по райони по литературни данни .

Място/район	Оценка на гнездовата численост, брой двойки	Източник
Западни Родопи	150-170 115-150	Shurulinkov <i>et al.</i> 2012 Petrov <i>et al.</i> 2006
ЗЗ „Западни Родопи“	70-80	Стандартен формуляр на зоната http://natura2000.moew.government.bg/PublicDownloads/Auto/PS_SPA/BG0002063/BG0002063_PS_16.pdf
ЗЗ „Добростан“	9-31	Стандартен формуляр на зоната http://natura2000.moew.government.bg/PublicDownloa

		ds/Auto/PS_SPA/BG0002073/BG0002073_PS_16.pdf
ЗЗ „Персенк“	5-6	Стандартен формуляр на зоната http://natura2000.moew.government.bg/PublicDownloads/Auto/PS_SPA/BG0002105/BG0002105_PS_16.pdf
Източни Родопи /ЗЗ „Бяла река“/	15-19	Стандартен формуляр на зоната http://natura2000.moew.government.bg/PublicDownloads/Auto/PS_SPA/BG0002019/BG0002019_PS_16.pdf
НП “Централен Балкан“, припокрива се изцяло със ЗЗ „Централен Балкан“	100-150	Стандартен формуляр на зоната http://natura2000.moew.government.bg/PublicDownloads/Auto/PS_SPA/BG0000494/BG0000494_PS_16.pdf
ЗЗ “Централен Балкан“ - буфер	1-10	Стандартен формуляр на зоната http://natura2000.moew.government.bg/PublicDownloads/Auto/PS_SPA/BG0002128/BG0002128_PS_16.pdf
ОВМ „Западен Балкан“, ЗЗ “Западен Балкан“	40 50-70	Спиридонов <i>и др.</i> 2007 г Стандартен формуляр на ЗЗ “Западен Балкан“ http://natura2000.moew.government.bg/PublicDownloads/Auto/PS_SPA/BG0002002/BG0002002_PS_16.pdf
ОВМ “Камчийска планина“	10	Георгиев, Иванов 2007
ПП “Българка“/ ЗЗ Българка	35-40 1-9	Шурулинков <i>и др.</i> 2014 Стандартен формуляр на ЗЗ “Българка“ http://natura2000.moew.government.bg/PublicDownloads/Auto/PS_SPA/BG0000399/BG0000399_PS_16.pdf
ОВМ „Рила“	60-80	Спиридонов <i>и др.</i> 2007в
ЗЗ „Рила“	20-25	Стандартен формуляр на ЗЗ “Рила“, http://natura2000.moew.government.bg/PublicDownloads/Auto/PS_SPA/BG0000495/BG0000495_PS_16.pdf
ПП „Рилски манастир“/ ЗЗ „Рилски манастир“	17	Стандартен формуляр на ЗЗ “Рилски манастир“, http://natura2000.moew.government.bg/PublicDownloads/Auto/PS_SPA/BG0000496/BG0000496_PS_16.pdf
ЗЗ „Средна гора“	60-80	Стандартен формуляр на ЗЗ “Средна гора“, http://natura2000.moew.government.bg/PublicDownloads/Auto/PS_SPA/BG0002054/BG0002054_PS_16.pdf
ЗЗ „Пирин“/ НП Пирин	7-13	Стандартен формуляр на ЗЗ “Пирин“ http://natura2000.moew.government.bg/PublicDownloads/Auto/PS_SPA/BG0000209/BG0000209_PS_16.pdf
ЗЗ „Пирин-буфер“	4	Стандартен формуляр на ЗЗ “Пирин-буфер“ http://natura2000.moew.government.bg/PublicDownloads/Auto/PS_SPA/BG0002126/BG0002126_PS_16.pdf
Славянка	3-5	Стандартен формуляр на ЗЗ “Славянка“ http://natura2000.moew.government.bg/PublicDownloads/Auto/PS_SPA/BG0002078/BG0002078_PS_16.pdf
Беласица	10-15	По данни на Nikolov <i>et al.</i> 2011 и допълнителни

		данни събрани от
		П.Шурулинков,Б.Николов,И.Христова
33 „Огражден-Малешево“	3-5	Стандартен формуляр на 33 “Огражден-Малешево“ http://natura2000.moew.government.bg/PublicDownloads/Auto/PS_SCI/BG0000224/BG0000224_PS_16.pdf
33 „Витоша“/ ПП „Витоша“	4-10	Стандартен формуляр на 33 “Витоша“ http://natura2000.moew.government.bg/PublicDownloads/Auto/PS_SCI/BG0000113/BG0000113_PS_16.pdf
ПП „Странджа“/ 33 „Странджа“	60-200	Стандартен формуляр на 33 “Странджа“ http://natura2000.moew.government.bg/PublicDownloads/Auto/PS_SPA/BG0002040/BG0002040_PS_16.pdf
33 „Ропотамо“	1	Стандартен формуляр на 33 “Ропотамо“ http://natura2000.moew.government.bg/PublicDownloads/Auto/PS_SPA/BG0002040/BG0002040_PS_16.pdf
33 „Батова“	1-5	Стандартен формуляр на 33 “Батова“ http://natura2000.moew.government.bg/PublicDownloads/Auto/PS_SPA/BG0002082/BG0002082_PS_16.pdf

Оценката на ОВМ „Пирин“ за 97-280 двойки белогърби кълвачи (Спиридонов *и др.* 2007д) е нереалистична, непотвърдена при проучвания върху вида там и по тази причина не е включена в Таблица 1.

Ареалът на белогърбия кълвач у нас е разделен на четири обособени части като между тях няма регистрирани находища или има инцидентни и нередовни наблюдения. Това са Старопланинско-Средногорска част (субпопулация), Странджанска част, Рило-Родопска част и Беласишко-Осоговска част (в Западните гранични планини от Беласица на юг до Осогово на север).

Не е ясно доколко отделните фрагменти на ареала на вида у нас имат обмен на индивиди помежду си. За целта са необходими допълнителни популационно-генетични изследвания или изследвания с проследяване на птици. Странджанската субпопулация е възможно да е до голяма степен изолирана от останалите български субпопулации, но вероятно тя се разпростира и на територията на Турска Странджа.

Възможни биокоридорни участъци (“stepping stones”) са следните райони:

А/ Между Рило-Родопската и Старопланинско-Средногорската субпопулации:

- Верила, Витоша, Плана, Лозенска планина и западните части на Ихтиманска Средна гора;

- ридовете Шумнатица, Шипочан и Черни рид и източните части на Ихтиманска Средна гора (Голак)

Б/ Между Рило-Родопската и Беласишко–Осоговската субпопулации:

- Кресненския пролом;

- Орановския пролом;

- Пиянец, района северно от гр. Бобошево (Скрински пролом), Конявска планина, Земенска планина, Лисец;

- Верила, Конявска планина (над гр. Бобов дол и Колошки дял), Земенска планина, Лисец

В/ Между Рило-Родопската и Странджанската субпопулации

- рида Гората-Сакар-Дервентски възвишения
- Г/ Между Старопланинско-Средногорската и Странджанската субпопулации
 - Дервентски възвишения (източни части) – Войнишки Бакаджик, Бакаджиците, гори покрай р. Тунджа северно от Ямбол, Гребенец (Стара планина).
- Д/ Между Старопланинско-средногорската и Беласишко-осоговската субпопулации:
 - горите в западните части на общините Годеч и Драгоман - Руй планина, Кървав камък, Милевска планина, Лисец

Най-проблемни са връзките между Старопланско-Средногорската и Странджанската субпопулации и между Рило-Родопската и Странджанската субпопулации, защото те пресичат обширни низинни безлесни територии в долините на реките Тунджа и Марица.

3.2. Биология и екология на белогърбия кълвач (*Dendrocospos leucotos*)

3.2.1. Хранене

Храни се главно с ларви на бръмбари-ксилофаги, но като цяло има доста разнообразен хранителен спектър. У нас в стомашно съдържание на 5 екз. са установени ларви на бръмбари от сем. Iridae, Chrysomelidae и Curculionidae, а също – семена (Нанкинов *и др.* 1997). В района на с. Райковци, Великотърновска обл., е установено храненето на вида с ларви и възрастни бръмбари от вида *Dorcus parallelipipedus* от сем. Рогачи (Lucanidae) (Пенев 1936). Според Нанкинов (1993) се хранят и с ларви на скокльовци (сем. Elateridae). В други части на ареала на вида предпочита ларвите на бръмбарите от семействата Cerambycidae, Buprestidae, Nitidulidae, както и мравки и техните яйца, гъсеници на нощни пеперуди, а през есента – и различни плодове и семена (Бутъев *и др.* 2005). В Испания белогърбият кълвач се храни основно с ларви на бръмбари от сем. Сечковци (Cerambycidae) (Garnmedia *et al.* 2006). При изследване в Беловежката пуца е установено, че видът се храни най-често на дървета от липа, габър и смърч (Czeszczewik 2009). Обзора на Angelstam & Mikusinski (1994) за бореалните и хемибореалните гори показва, че най-често използвания дървесен вид за изхранване през размножителния период е бука (34 %), следван от трепетликата (19 %), а през зимата бука отново е предпочитан, дори с по-висок процент (46 %), но пък мястото на трепетликата се заменя от смърча (37 %). В Унгария и Швеция избора на дървета за хранене не се променя от общата схема – тополя, елша, бреза и бук (Gorman 1995; Stenberg & Hogstad 2004). Вида се храни в покрайнини на гори и покрай брегове (Angelstam & Mikusinski 1994). При храненето си по кората на дърветата често смъква значителни парчета от кората. Стъблото на едно дърво може да бъде „съблечено“ за няколко дни (Нанкинов 1993). Мъжкият се храни по-често на мъртви и паднали дървета и дълбае за храна в кората на дърветата, докато женската се храни по-рядко на паднали и мъртви дървета и дълбае най-много в дървесината (Stenberg & Hogstad 2004). В друго изследване в Скандинавието, пък е установено точно обратно, че мъжките птици се хранят на по-дебели дървета и предпочитат живи такива, докато женските на по-тънки дървета и клони и по-често по мъртви дървета (Aulén & Lundberg 1991). В повечето случаи мъжкия и женския от една

двойка не се хранят заедно, като мъжкия предпочита да се храни повече по ствола, дебели клони и близо до земята, докато женските предпочитат повече тънките клони и по-високо по дърветата (Gregori 1996; Gorman 2004; Stenberg & Hogstad 2004; Czeszczewik 2010). През зимата процента на хранещите се на пънове индивиди расте, за сметка на хранещите се върху паднали дървета (Czeszczewik 2009). Количеството на мъртвата дървесина в местата за изхранване трябва да не е под 13 % (Carlson 2000). Цялостно погледнато територията нужна за изхранване на една двойка е около 100 ха с възраст на гората над 50 години (Gorman 2004).

Като най-едър представител на род *Dendrocopos* в Западна Палеарктика белогърбият кълвач се нуждае от най-голямо количество храна, особено през зимата (Hogstad & Stenberg 2005).

3.2.2. Размножаване, развитие и постгнездови период

През пролетта белогърбите кълвачи заемат своите гнездови участъци от началото на март и започват активно да барабанят, особено в ранните утринни часове, като барабаненето е с честота 1,7 пъти/мин. (юни) до 3,8 пъти (март-април) (Sarkanen 1978; Gorman 2004). Барабаненето се чува активно до към средата на май, но и през юни. Налице е и абортивно барабанене през есента – през септември-октомври, при тихо и ясно време. Любимо място за барабанене в Южна Финландия са изкуствени къщички за скорци (над 50 %), но също така и брези (в повечето случаи мъртви – над 30 %) и електрически стълбове (20%) (Sarkanen 1978).

Моногамен вид. Гнездовите територии са разположени най-често на трудно достъпни места без горско-стопански дейности или с минимални такива, с голям наклон (Frank 2002; Kajtoch *et al.* 2013). В Алпите предпочита склонове с южно изложение, а в Италия западно и северозападно, като гнездата са разположени на средната и високата част на склоновете (Frank 2002; Melletti & Penteriani 2003). Дълбае хралупите си в разнообразни дървесни видове – букове, ели, трепетлики, брези, елши и др. Гнезди в стари живи или изсъхнали дървета, или в гнили пънове. (Angelstam & Mikusinski 1994; Gregori 1996; Melletti & Penteriani 2003; Gorman 2004; Gasic 2007; Pugacewicz 2011). В долината на река Нирая в Румъния две гнезда са открити на дъб (Domokos & Cristea 2014). Нова гнездова хралупа се издълбава всяка година, като новата хралупа е разположена в близост до старата, като понякога може да е дори на същото дърво. Старите хралупи се ползват като хралупи за нощувка, както в гнездовия, така и в извън гнездовия сезон (Sarkanen 1978; Gorman 1995; Gorman 2004). Новата хралупа се издълбава за около 3 седмици (Gorman 2004). Гнездата са разположени най-често върху живи дървета, но не са редки и случаите на гнезда върху мъртви дървета. Самите гнездови хралупи се издълбават върху основния ствол, в основата на големите клони или под дървестни гъби (Gorman 1995; Gorman 2004). Гнездата са на височина 2,3 до 32 метра над земята, но най-предпочитаната височина е 10-14 метра (Gorman 1995; Gregori 1996; Gasic 2007; Domokos & Cristea 2014; Melletti & Penteriani 2003; Pugacewicz 2011). Входа на хралупата е кръгъл или много леко овален, 5,5-6,5 см диаметър, като изложението е различно, но най-често южно и западно изложение (Gorman 2004; Gasic 2007).

Като изисквания за местообитанието, където е разположено гнездото са: наличие на мъртва дървесина (не по-малко от 8 % от запаса на насаждението), видовото разнообразие на дървестните видове да е по-голямо, диаметърът на дърветата за гнездене – не по-малко от 60 см (Angelstam & Mikusinski 1994; Kajtoch *et al.* 2013; Domokos & Cristea 2014). В Алпите като оптимално местообитание за гнездене са такива места, където количеството на мъртвата дървесина е минимум 100 м³/ха, а живата дървесина – минимум 400 м³/ха (Bühler 2009), а в Полските Карпати – минимум 50 куб/ха мъртва дървесина и мин. 35 куб/ха отмиращи дървета (Kajtoch *et al.* 2013). Яйцеснасянето започва през април, а през май и юни първите малки напускат гнездата (Нанкинов 1993; Hogstad & Stenberg 1997). Пълното мътило е от 3-6 овални, бели блестящи яйца с размери 28,7 x 20,6 мм. и маса 6,0-7,7 гр. (Makatsch 1976; Gorman 2004). Мътенето продължава 10-12 денонощия, отговорността за мътенето се споделя и от двамата родители, като по-активна е женската (Бутъев *и др.* 2005; Gorman 2004). При изхранването на малките участват и двете възрастни птици, които на всеки час донасят в гнездото по 5-10 порции храна (Нанкинов 1993). Размерът на гнездовия участък е 50 до 350 ха. (Cramp 1985; Фридман 1996; Gorman 2004; Pugaciewicz 2011). Малките излитат от хралупата на възраст 24-28 дни (Gorman 2004; Бутъев *и др.* 2005). Излетели малки са наблюдавани през юни в Люлин планина (Паспалева-Антонова 1964), а в Словения и Босна – между 27-29 май (Gregori 1996; Gasic 2007). Репродуктивният цикъл на вида във Френските Пиринеи продължава 38-40 дни (Grange *et al.* 2002).

Гнездовият успех на вида в Северна Европа варира от 57,7 % до 100 %, средно 87,7 %, а броят на успешно излетелите малки е средно 2,4-2,8 на двойка. Оцеляемостта на възрастните варира между 77 % и 86 % (Hogstad & Stenberg 1997; Gorman 2004; Passinelli 2006). Обикновено имат по едно люпило годишно, но може да снесат отново, ако първото бъде унищожено (Gorman 2004).

Гнездовата биология на вида в България не е проучена.

3.2.3. Сезонна и денонощна активност. Дисперсия и вертикални миграции.

У нас е постоянен и скитащ вид. През есента (октомври-ноември) често слиза в по-ниските части на планините, а част от птиците навлизат и в равнините, където прекарват зимата. Появяват се в нехарактерни за гнездовия период местообитания – градини, крайречни горички или групи дървета. Много от установените през есенно-зимния период находища не се потвърждават през гнездовия период. Същото важи и за някои наблюдения от периода на следгнездовата дисперсия (юли-октомври). Гнездовия участък на двойката е само 55-60% от зимния им участък (Фридман 1996). В северните части на Европа подвида *D. l. leucotos* е прелетен, като зимува в умерените части на континента (Бутъев *и др.* 2005; Gorman 2004). Във Финландия се наблюдава миграция с направление Изток-Запад през есенно-зимния период (Lehikoinen *et al.* 2011).

Следгнездовата дисперсия на вида у нас не е проучена, нито пък където и да било в ареала на южния белогръб кълвач. За подвида *Dendrocopos leucotos leucotos* във Финландия е доказано чрез опръстеняване (вкл. цветно), че младите птици скитат и може да се установят да гнездят още на следващия сезон на разстояния до 80-120 км. от

месторождението си, а местата за гнездене могат да са отдалечени до 130 км. от местата за зимуване (Virkkala *et al.* 1993).

Белогърбият кълвач е вид с изцяло дневна активност. Най-активен във вокализацията си и барабаненето през брачния период е в ранните утринни часове и надвечер. Като места за ношувка използва стари гнездови хралупи. Пристигането в хралупите за ношувка силно се влияе от времето (при мрачно време пристигането е по-рано), но най-често 30-60 минути преди залез (Sarkanen 1978).

3.2.4. Вътревидови взаимоотношения

Не е социален вид. По-често се наблюдава сам, с изключение на гнездовия сезон, когато мъжкия и женския са почти през цялото време заедно (Gorman 2004). Двойките се формират през есента и са постоянни, често за цял живот (Бутъев *и др.* 2005). Те са териториални и прогонват други белогърби кълвачи от своя участък. Агресивността е най-изразена към индивиди от същия пол и е по-слабо изразена към такива от противоположния пол. При изследване в Норвегия не са установени случаи на агресивно поведение между различни индивиди от вида (Stenberg & Hogstad 2004). При имитация на позиви и барабанене на белогърб кълвач в заета територия птиците идват (често и двете заедно) в рамките на до 5 мин. и започват безпокойно да търсят птицата навлезла в територията им. Най-чести са конфликтите между женските в борба за мъжки, докато обратното е 2-3 пъти по-рядко явление. През есента, често мъжките и женските временно се разделят и ношуват в различни хралупи, понякога отдалечени една от друга (Фридман 1996). Агресивно поведение може да се наблюдава дори между партньори от една двойка на местата за изхранване през зимния период (Gorman 2004).

3.2.5. Взаимоотношения с други видове (без хищничество)

Видът, проявява агресивност при защита на гнездовата си територия към птици от други видове, които биха могли да бъдат негови конкуренти за гнездови хралупи – например голям пъстър кълвач, сив кълвач, горска зидарка, синигери (Панов 1973). Възможно е и черния кълвач да измества белогърбия от своите територии. При имитациите на сив кълвач в много случаи се привличат териториални белогърби кълвачи. Вероятно агресивността на териториалните белогърби кълвачи е изразена и срещу средния пъстър кълвач в районите, където и двата вида се срещат (например в Странджа). В Пиринеите на местата с регистрирано присъствие на белогърб кълвач е често наблюдаван и черен кълвач (Fernandez & Azkona 1996). У нас обаче има много находища на белогърб кълвач, в които черния кълвач не е установен.

3.3. Местообитания

В България този вид предпочита старите букови гори в планинските райони. Гнезди често в гори от обикновен бук и източен бук. Среща се и в още няколко типа горски местообитания: буково-смърчови, буково-елово-смърчови, буково-бялборови, буково-дъбови, дъбови и бялборови гори. В Западните Родопи 37 % от установените през последните 10 години находища са в чисти букови гори, а 26 % в буково-бялборови (n=19) (Shurulinkov *et al.* 2012). Средната гнездова плътността на вида в оптималните местообитания в Западните Родопи е изчислена на 3,4 дв./1000 ха.

(Shurulinkov *et al.* 2012). В ПП „Странджа“ плътността на вида в оптимални местообитания от източен бук и дъб, е изчислена на 7,92 дв./1000 ха., на базата на трансекти с обща дължина от 31,55 км. (П. Шурулинков, Г. Даскалова, М. Рашков и И. Камбуров – непубликувани данни). В тези местообитания видът достига най-високи плътности у нас. Общо за България средната плътност в оптималните местообитания е изчислена на 2 дв./1000 ха (Спиридонов *и др.* 2011). Плътността изчислена в други части на ареала на вида варират – 0,3 двойки/10 ха в естествени смесени гори в Карпатите (Balaz & Balazova 2012), в Литва – 1,2 двойки/100 ха (Brazaitis & Pételis 2010), в Западните Пиренеи – 0,38 двойки/км² (Fernandez & Azkona 1996), в Беловежката пуша – 50 двойки/100 км² (Pugaciewicz 2011).

В рида Чернатица и други части на Западните Родопи, белогърбият кълвач е установяван в миналото да гнезди и в чисти смърчови и борови гори (Нанкинов 1993). През последните 10 години въпреки проведените изследвания, видът не е намиран в смърчови местообитания в Родопите. През 70-те години на ХХ век в Пирин, видът е установяван да гнезди със сравнително висока плътност в черноборови гори – 2 екз./1 км², както и в чисти смърчови гори – с плътност 4 екз./1 км² (Симеонов 1975). Подобни плътности на вида не са установени никъде у нас през последните 10 години, а още по-малко в иглолистни гори. В иглолистните гори на Пирин през 2001-2003 г., белогърбият кълвач е регистриран с единични находища (Шурулинков & Стоянов 2003). Някои от тях са в близост до голями букови масиви – като например в бял-борово-смърчовите гори на прохода Предела (декември 1991 г.), като вероятно птиците са навлезли в иглолистните гори от съседните широколистни, по време на следгнездовите скитания. Матвејев (1976) в своят обзор на местообитанията на южния белогръб кълвач на Балканския полуостров изрично отбелязва, че той не гнезди в смърчови, смърчово-елови, елови и борови гори.

В Беласица планина южният белогръб кълвач гнезди и в стари кестенови гори (Nikolov *et al.* 2011).

В миналото (1962-1967 г.) белогърбият кълвач, е намиран да гнезди и в овощни градини край с. Храбрино, Пловдивско (Нанкинов 1993). През 2006 г. двойка от вида е установена в стара сливова градина в близост до елово-буковата гора на резервата „Ардашлъка-Керсенлика“, в Източна Стара планина.

В други части на ареала си този вид се среща сравнително често в трепетликови, брезови и крайречни гори (от елша, тополи и др.). Тези местообитания са типични за номинатния подвид. В България в подобни местообитания видът се среща много рядко, в периода на следгнездовата дисперсия, а през гнездовия период находища в такъв тип гори не са установени. Южният белогръб кълвач предпочита и в останалите части на ареала си планински букови, дъбови и смесени гори (Матвејев 1976; Бутъев *и др.* 2005).

Възрастта на предпочитаните от вида горски масиви обикновено варира между 80 и 170 години. Повечето находища са на северни, североизточни и северозападни склонове, често стръмни. Предпочита дълбоки дерета и долове, където често са запазени най-дебелите и стари букове, ели и смърчове.

Надморската височина на находищата у нас варира от 0 м. н.в (в Странджа) до 1700 м. н.в. (Спиридонов *и др.* 2011). Средната надморска височина на находищата в Родопите е 1288 м. (n=18) (Shurulinkov *et al.* 2012).

В местообитанията на белогърбия кълвач у нас, във всички случаи, сухите стоящи и паднали дървета са добре застъпени. Обикновено делът на сухите стоящи дървета в територията на белогърбия кълвач е не по-малко от 5%, а най-често е в рамките на 10-25%. Минималното количество суха дървесна маса необходимо на вида в неговото местообитание не е проучено у нас и в ареала на южния белогръб кълвач. При изследвания в Испания е установено, че наличието на дебели сухи стоящи дървета е най-ключово за южния белогръб кълвач (Garmendia *et al.* 2006). Според изследванията на същите автори в буковите местообитания в Пиринеите доминантните стойности на дърветата в участъците заети от южния белогръб кълвач са както следва: височина – 26 м., възраст – 149 години, среден диаметър – 34 см., базална площ на дърветата – 27 м²/ха.

В Беловежката пуша в Полша е установено, че средното количество на сухата дървесна маса в обитаваните от белогърби кълвачи участъци е 54,2 м³/ха, докато в участъците, където видът не е регистриран това количество е шест пъти по-малко- 8,9 м³/ха. (Czeszczewik & Walankiewicz 2006). В Естония е установено, че вероятността за заемане на гнездова територия от белогърбия кълвач се увеличава от 25 на 75 % с увеличаване на броя на сухите стоящи дървета от 100 на 200 на хектар (Lohmus *et al.* 2010). Според същите автори минималното препоръчвано количество за вида е 150 сухи дървета на хектар (дървета с диаметър над 5 см. и височина над 50 см.).

По данни от Италия вероятността за присъствие на белогърбия кълвач в букови гори със средна дебелина на стъблото над 50 см. е три пъти по-висока отколкото в насаждения с дебелина на стъблото между 20 и 40 см (Melletti & Penteriani 2003).

Гнездовите местообитания са в райони, където има обилие на мъртва дървесина (не по-малко от 8 % от запаса на насаждението), видовото разнообразие на дървестните видове е по-голямо, а диаметърът на дърветата за гнездене – не по-малък от 60 см (Angelstam & Mikusinski 1994; Kajtoch *et al.* 2013; Domokos & Cristea 2014). В Алпите като оптимално местообитание за гнездене са такива места, където количеството на мъртвата дървесина е минимум 100 м³/ха, а живата дървесина – минимум 400 м³/ха (Bühler 2009), а в Полските Карпати – минимум 50 куб/ха мъртва дървесина и мин. 35 куб/ха отмиращи дървета (Kajtoch *et al.* 2013).

Фрагментацията на местообитанието е сериозен лимитиращ фактор за южния белогръб кълвач. Изследвания в Испания показват, че горски фрагменти с площ под 30-40 ха са твърде малки, за да бъдат избрани от вида за гнездене, дори и да прилагат отлични микрообитатни условия (Garmendia *et al.* 2006).

3.4. Чадърен вид (*Umbrella species*)

Чадърни видове (*umbrella species*) са видове, чието опазване може да помогне за опазването на цял комплекс от други видове, обитаващи тяхното местообитание. Белогърбият кълвач, който се нуждае от вековни широколистни гори с мъртва

дървесина, се явява чадърен вид, за видовете, които имат нужда от мъртва дървесина и вековни гори.

Белогърбият кълвач се посочва като чадърен вид (Roberge *et al.* 2008) и като такъв се използва от редица големи горски собственици и държавни агенции в Швеция. Проучванията му също сочат, че три застрашени вида – лишея *Gyalecta truncigena*, чернодробния мъх *Tritomaria exselsa* и бръмбъра *Mycetophagus fulvicollis* се откриват само в квадратите обитавани от белогърби кълвачи.

Според (Martikainen P *et al.* 1998) в Финландия приоритетните места за опазване на белогърбия кълвач подслоняват голям брой застрашени сапроксилни бръмбари (Colleoptera). Това се дължи на факта, че както кълвача, така и бръмбарите са зависими и имат нужда от широколистни гори в фаза на сукцесия с много мъртва дървесина. При проучванията им в местообитанията на кълвачите са били открити 300 вида сапроксилни бръмбари, от които 16 вида са били вписани в Червената книга.

В Швеция, Jonsel *et al.* (2004) намира, че сапроксилните бръмбари, включително и тези включени в Червената книга използват мъртва дървесина в местообитанията на белогърбия кълвач.

Строгите изисквания на вида по отношение на местообитанието са причина за вземане на строги мерки за опазване на горите, което би било добре дошло за цял комплекс от видове, обитаващи горските местообитания у нас. Сред видовете, които ще се повлияят благоприятно от опазването на местообитанията на белогърбия кълвач са уралската улолица, горската улулица, пернатоногата кукумявка, среден пъстър кълвач, черен кълвач, сив кълвач, голям пъстър кълвач, горска дърволазка, горски бекас, буков певец, полубеловрата мухоловка, червеногуша мухоловка, горска зидарка, червенушка и др.

Част 4 Детайлно разпространение в България, управление на вида и неговите местообитания

4.1. Детайлно разпространение в България, управление на вида и неговите местообитания. Защитени територии и зони и тяхното значение за опазването на вида у нас.

Според Спиридонов *и др.* (2011) в защитените територии се опазва 60 % от популацията на вида у нас, което определя изключително важното им значение за опазването му. Защитени територии, в които видът се среща са: НП „Централен Балкан“ (вкл. и в резерватите „Боатин“, „Стенето“, „Царичина“, „Пеещите скали“, „Соколна“, „Козята стена“, „Джендема“, „Стара река“ и „Северен Джендем“), НП „Рила“ (вкл. резерватите „Централен Рилски резерват“, „Ибър“ и „Парангалица“), НП „Пирин“ (с резерватите „Баюви дупки-Джинджирица“ и „Юлен“), ПП „Странджа“ (вкл. и в резерватите на територията му – „Силкосия“, „Тисовица“, „Средока“, „Витаново“ и „Узунбуджак“), ПП „Рилски манастир“, ПП „Българка“, ПП „Врачански Балкан“, ПП „Сините камъни“ (включително резерват „Кутелка“), ПП „Беласица“ (вкл. резерват „Конгура“), ПП Витоша, резерват „Алиботуш“, резерват „Беглика“, резерват „Купена“, резерват „Мантарица“, резерват „Дупката“, резерват „Червената стена“, резерват „Ореляк“, резерват „Ардашлъка-Керсенлика“, резерват „Камчия“, резерват „Ропотамо“, ЗМ „Баташки Снежник“, ЗМ „Гюмюрджински Снежник“. С най-голямо значение за опазването на вида у нас са НП „Централен Балкан“ и ПП „Странджа“, защото това са районите, опазващи най-голяма част от популацията на белогърбия кълвач у нас. За съжаление липсата на адекватни ограничения в режимите на Природен парк „Странджа“ по отношение на сечите в горите и установените практики на стопанисване на горите в ПП „Странджа“, застрашават сериозно бъдещето на странджанската субпопулация на вида. Твърде важни за вида са също и някои по-малки субпопулации, имащи важно значение за свързка между основните, сърцевинни части на популацията на вида у нас и на Балканския полуостров. Като такива можем да посочим субпопулациите запазени в Източна Стара планина, в Средна гора и в Беласица.

Таблица 1 Пригодни местообитания в км² спрямо модел за разпространение на белогърбия кълвач

Пригодни местообитания спрямо модел за разпространение на белогърбия кълвач				
Защитена зона	Слабо пригодни	Пригодни	Оптимални	общо
Странджа	380,78	489,13	198,59	1068,51
Средна_гора	305,65	240,49	37,44	583,59
Централен Балкан	262,32	238,85	43,63	544,80
Централен Балкан буфер	277,66	219,58	25,36	522,60
Българка	92,74	84,61	14,65	192,00
Западен Балкан	360,31	84,55	0,38	445,25

Котленска планина	176,22	60,00	0,17	236,39
Васильовска планина	81,14	54,47	9,26	144,87
Западни Родопи	507,21	41,32	0,00	548,52
Врачански Балкан	112,39	32,68	3,39	148,46
Сините камъни Гребенец	38,89	18,69	2,70	60,28
Бяла река	37,78	18,48	0,02	56,28
Добростан	164,40	15,12	0,00	179,52
Пирин буфер	124,71	8,61	0,00	133,32
Рила	163,37	8,28	0,00	171,65
Понор	112,80	7,01	0,00	119,82
Витоша	84,37	4,56	0,00	88,93
Рилски манастир	59,56	4,04	0,00	63,61
Триград Мурсалица	126,31	3,33	0,00	129,63
Пирин	107,72	2,35	0,00	110,07
Осогово	77,92	1,80	0,00	79,71
Западна Странджа	48,47	1,31	0,00	49,79
Априлци	6,31	1,08	0,04	7,44
Славянка	15,91	0,86	0,00	16,76
Микре	8,13	0,77	0,00	8,90
Руй	24,81	0,59	0,00	25,40
Персенк	40,09	0,25	0,00	40,35
Бакърлъка	3,11	0,19	0,00	3,30
Студен кладенец	3,97	0,08	0,00	4,06
Комплекс Ропотамо	3,35	0,05	0,00	3,40
Мост Арда	1,79	0,03	0,00	1,82
Кресна	2,94	0,02	0,00	2,96
Крумовица	10,22	0,01	0,00	10,24
Раяновци	1,65	0,00	0,00	1,65
Палакария	1,01	0,00	0,00	1,01
Маджарово	0,15	0,00	0,00	0,15
Емине	4,28	0,00	0,00	4,28
Лудогорие	0,26	0,00	0,00	0,26
Ноевци	0,59	0,00	0,00	0,59
Велчево	0,16	0,00	0,00	0,16
Дервентски_възвишения	2,07	0,00	0,00	2,07
Места	0,75	0,00	0,00	0,75
Мандра Пода	0,16	0,00	0,00	0,16
Провадийско Роякско_плато	0,10	0,00	0,00	0,10
Камчийска планина	30,23	0,00	0,00	30,23
Комплекс Камчия	8,19	0,00	0,00	8,19

Странджа

В Странджа белогърбият кълвач е широко разпространен и на места сравнително многочислен - в централните, северните и приморските части, където обитава старите гори от източен бук и различни видове дъб). Не е установен в Западна Странджа (западно от землищата на с. Близнак и с. Граничар). Числеността му не е изяснена точно, но на базата на наличните все още непълни данни за разпространението и гъстотата на популацията на вида и на площта на подходящите местообитания (около 52 000 ха), може да се изчисли, че в Странджа гнездят около 300-400 двойки белогърби кълвачи, от които не по-малко от 200-250 дв. попадат на територията на ПП „Странджа“ и резерватите в границите му.

В миналото е установен до с. Ново Паничарево – на 12.12.1954 г., край устието на р. Ропотамо - 22-23.07.1958 г. (Простов 1964) и в м. Босна (колекция на НПМ-БАН).

Природен парк „Странджа“ и почти припокриващите се защитени зони SPA BG0002040 и SCI BG0001007, включващо и резерватите „Витаново“, „Средока“, „Узунбуджак“, „Силкосия“ и „Тисовица“ опазват най-старите и добре запазени горски масиви от дъб и източен бук у нас и най-обширния компактен масив от стари дъбови гори в Европа. Площта на природния парк е 116 100 ха. Горите покриват 80 % от територията на парка – т.е. около 92 900 ха. Около 1/3 от горите са с възраст над 100 г. (30 960 ха). Според проучвания проведени в периода 2007-2014 г. на територията на парка има значима популация от белогърби кълвачи (П. Шурулинков, Г. Даскалова, М. Рашков, И. Камбуров – непубликувани данни). След анализ на тези данни и на данните получени при настоящото проучване числеността на белогърбия кълвач в ПП „Странджа“ се изчислява на 200-250 двойки или около 20-30 % от националната популация. Така тази защитена територия се явява най-важна за вида в страната. Освен това в съседните на парка и защитената зона територии – главно в северно направление има още около 100-150 двойки белогърби кълвачи. Обявената в тази част защитена зона Босна SCI BG00000208 въпреки, че е само за хабитатите ще съдейства за опазването на белогърбия кълвач след обособяването на 10% гори във фаза на старост.

В процес на приемане е план за управление на Природен парк Странджа, който ще осигури по-добра защита на вековните гори в парка.

В защитените зони по директивата за хабитатите през 2016 год. 10% от горските местообитания бяха обособени като гори в фаза на старост, където ще бъдат спрени горскостопанските дейности.

ДГС Кости и ДЛС Граматиково, попадащи в територията на Странджа са сертифицирани по системата на FSC.

• Средна Стара планина

Белогърбият кълвач е широко разпространен на цялата територия на Средна Стара планина – от Искърския пролом на запад до прохода Хаинбоаз на изток. От този масив са налични най-много конкретни находища на вида у нас. Установен е в

Етрополска планина, до гр. Ботевград (октомври 1959 г.), на вр. Мургаш - 2 екз. отстреляни през юни 1935 г., във Васильовската планина, на Шипченския проход, в района на х. Рай (4.06.1962 г.), над Клисура (10.06.1963 г.), над с. Рибарица (10-20.04.1972 г.), до х. Вежен (10-20.04.1972 г.), в резерватите „Боатин“, „Стенето“ и „Царичина“, ПЗ „Черният рът“, Хаинбоаз (Mounfort & Lees 1961; Дончев 1974; Спиридонов 1985; Колекция на НППМ-БАН). Намерен и по р. Крайовица, в района на х. Яворова лъка на 19.10.1997 г. и в Природен парк „Българка“ – установен на две места в стари букови гори западно от Горски дом „Българка“ – на 26.09.2009 г. Според Спиридонов (1985). в защитените територии на Средна Стара планина обитават общо около 200 двойки белогърби кълвачи. По-късно същият автор оценява, че в ОВМ „Централен Балкан“ гнездят само 130-150 дв. (Спиридонов *и др.* 2007а). Действително за този период от повече от 20 год. числеността на вида вероятно е намаляла в Средна Стара планина поради интензивните сечи в стари букови гори извън защитените територии – например в района на прохода Хаинбоаз, в района източно от х. Тъжа и на други места в по-ниските части на планината.

Национален парк „Централен Балкан“ се припокрива със защитената зона „Централен Балкан“ SPA/SCI BG0000494 и включва резерватите „Соколна“, „Пеещи скали“, „Джендема“, „Северен Джендем“, „Стара река“, „Стенето“, „Козята стена“, „Царичина“ и „Боатин“. Това е една от най-добре запазените горски територии в България, разположена в Средна Стара планина на площ от 72 021,1 ха. Горите заемат около 61 % от цялата територия на парка, като 42 % от парка са гори от обикновен бук (*Fagus sylvatica*). Средната възраст на буковите съобщества е 133 г. (към 2014 г.), като на площ от 24 401 ха те са на възраст над 100 г. Числеността на вида в защитената зона съгласно нейния стандартен формуляр се оценява на между 100 и 150 гнездещи двойки. Защитените територии са I и II степен по IUCN и това осигурява дългосрочно опазване на вековните гори и популацията на кълвача в тях. Белогърбият кълвач е идентифициран като приоритетен вид за Националния парк, но няма проведени никакви проучвания върху вида, нито специфични природозащитни дейности за неговото опазване или популяризация.

Защитена зона „Централен Балкан Буфер“ SPA BG0002128 по директивата за птиците обхваща 71 984 ха от Централна Стара планина, както по северните така и по южните склонове на масива около Националния парк. Широколистните (главно букови) и смесените гори заемат 71 % от територията на зоната или 51 108 ха. В стандартния формуляр на тази защитена зона е посочена численост от 1-10 двойки белогърби кълвачи. Тази численост със сигурност е драстично занижена. Въпреки прекомерното ползване на горите в зоната, които са типично местообитание за вида, наличните данни показват, че броят на гнездещите двойки не може да бъде по-малък от 40-50. Защитената зона по директивата за птиците се припокрива от защитена зона по директивата за местообитанията „Централен Балкан-буфер“ SCI BG0001493, в която през 2016 год. 10% от горските местообитания в нея бяха обособени като гори в фаза на старост.

Природен парк „Българка“ се припокрива с защитена зона Българка SPA/SCI BG000399. Площта му е 23 691,63 ха, от които 17 980 ха са гори, болшинството от

които са от бук. Над 20 % от горите са на възраст над 100 години. Това обуславя и наличието на значима популация от белогърб кълвач на тази територия – 35-40 гнездещи двойки (Шурулинков *и др.* 2014). Видът е включен в приоритетните видове за опазване в природния парк. За периода 2012 г.- 2014 има финансиран проект за неговото проучване – „Мерки за подобряване условията за обитаване на четири редки и застрашени горски вида птици на територията на ПП „Българка, ОПОС 2007-2014, проект 5103020-24-667“. Планът за управление на ПП Българка определя белогърбия кълвач като един от приоритетните видове за опазване и препоръчва създаване на зона на старите гори, където няма да се водят горскостопански дейности, в част от местообитанията на кълвача. В защитената зона през 2016 год. 10% от горските местообитания бяха обособени като гори в фаза на старост

• Средна гора

През 70-те години на 20-век белогърбият кълвач е установен в следните находища на Средна гора – х. Чивира, вр. Сакара, вр. Богдан и х. Фенера (Петров 1981). Намиран през 90-те години и в широколистна гора в Плана планина (Ивайло Николов, устно съобщение). В Ихтиманска Средна гора е на изчезване поради интензивните сечи, и трайното и на големи площи подмладяване на горите. На 23.7.2013 Диан Русинов установява една птица съвсем близо до с. Смолско, Ихтиманска Средна гора (устно съобщ.), а на 4.2.2014 Петър Петров една птица югоизточно от с. Гроздьовци, Ихтиманска Средна гора (устно съобщение).

Защитена зона „Средна гора“ SPA BG0002054 се припокрива в голяма степен от защитена зона Средна гора SCI BG0001389. Числеността на вида в зоната за птиците съгласно нейния стандартен формуляр е 60-80 двойки. Зоната защитава огромни площи от подходящи местообитания за белогърбия кълвач и не е ясно защо числеността там не е по-голяма. По всяка вероятност това е вследствие на интензивния дърводобив. Предполагаме, че след прилагането на режимите за управление на Натура 2000 в горските местообитанията числеността на популацията ще се увеличи.

• Васильовска планина

Планината, в която е разположена едноименната защитена зона „Васильовска планина“ SPA BG0002109 не е проучвана сериозно за находища на белогърб кълвач и видът не е включен в стандартния формуляр за Натура 2000. Но хабитатният модел я определя като една от най-добрите територии за белогърб кълвач в България. Това заедно с близкото ѝ разположение до Централна Стара планина прави много вероятно намирането на значителна неизвестна за науката популация на вида. Най-добрите потенциални местообитания на вида са припокрити от защитена зона Централен Балкан буфер „Централен Балкан-буфер“ SCI BG0001493, в която през 2016 год. 10% от горските местообитания в нея бяха обособени като гори в фаза на старост.

• Западна Стара планина

Съвременното разпространение на вида в тези част от планината е слабо проучено. В миналото е установен от Симеонов (1967) в Искърския пролом. На 14.7.2014 е установен в Учебно-ловно стопанство „Петрохан“ (Петър Петров, устно съобщение).

Защитена зона „Западен Балкан“ SPA BG0002002 е с обща площ от 146 832 ха. От тях широколистните гори са 59% (86 630 ха). Около 50% от буковите гори в зоната са с възраст 80-250 години, т.е са подходящи за обитаването на белогърбия кълвач. Не по-малко от 20 000 ха гори в зоната са отлични местообитания за вида, но гъстотата му в тях е сравнително ниска. Числеността на белогърбият кълвач в зоната е оценена през 2007 г. на 40 двойки (Спиридонов *и др.* 2007г) , а по-късно – в стандартния формуляр на зоната – на 50-70 двойки. Защитената зона по директивата за птиците се припокрива почти изцяло от защитената зона „Западна Стара планина и Предбалкан“ SCI BG0001040, така, че и в този район популациите на белогърбия кълвач ще бъдат защитени за бъдещето чрез обявяването на 10% гори във фаза на старост.

Природен парк „Врачански балкан (30 129,9 ха) с включения в него резерват „Врачански карст“ (1 438,9 ха), припокрива от защитените зони „Врачански балкан“ SPA BG0002053 (30 879,74 ха) и „Врачански балкан“ SCI BG0000166 (36 025,45 ха). Планът за управление на ПП Врачански балкан споменава белогърбия кълвач като съществуващ вид в парка, но не го определя като приоритетен вид за опазване. Като такива са деклариран само хищните птици обитаващи парка.

Според стандартният формуляр на защитената зона „Врачански балкан“ SPA BG0002053 в нея има между 3 и 6 гнездещи двойки белогърби кълвачи.

10% от горските местообитания в защитената зона „Врачански балкан“ SCI BG0000166 през 2016 год. бяха обособени като гори в фаза на старост, което ще допринесе значително за опазване на белогърбия кълвач в района.

• Източна Стара планина

В миналото е намиран в резервата „Ардашлъка-Керсенлика“, в близост до с. Боринци, Сливенска област (С. Симеонов,). Потвърден пак там и през 2005 г. (П. Шурулинков и Г. Даскалова, непубликувани данни). Регистриран е в ОВМ „Камчийска планина“ с численост 10 двойки (Костадинова & Граматиков 2007). През последните години е установен като рядък гнездещ вид и в старите букови гори на Сливенска планина, Котленска планина и Твърдишка планина (П. Шурулинков и Г. Даскалова, непубликувани данни).

Природен парк „Сините камъни“ приблизително съвпада с защитена зона „Сините камъни-Гребенец“ SPA BG0002058 и защитена зона „Сините камъни“ SCI BG0000164. Площа на природния парк е 11 380 ха, а на защитената зона за птиците – 15 844 ха. В парка около 9 000 ха са заети от широколистни гори, предимно букови и дъбови, по-рядко – яворови, габъррови, келяв габър и др. В защитената зона широколистните гори са

10 738 ха. Иглолистните гори са само култури. Значителна част от горите са стари, с възраст над 100 години и в по-голямата си част са запазени от сечи през последните 25-30 год. Числеността на белогърбия кълвач в природния парк и защитената зона може да се оцени на 10-15 гнездящи двойки, разпръснати из старите гори из цялата им територия. Видът не е бил включен в стандартния формуляр на зоната, защото е установен едва през последните години. Най-вероятно се е срещал рядко и преди това. Проблем на управлението на горите в парка, е че планът за управление на Природен парк „Сините камъни“ въпреки, че е минал през ВЕЕС през 2002 год. още не е подписан от Министъра на околната среда. По тази причина предложенията за обособяване на строги зони и ограничения в дърводобива не са осъществени все още. През 2016 год. 10% от горските местообитания в хабитатната зона бяха обособени като гори в фаза на старост, което ще допринесе значително за опазването на белогърбия кълвач в района.

• Витоша

По време на проучванията видът бе констатиран на Витоша. Почти цялата планина е включена в едноименния Природен парк и в защитена зона Витоша SPA/SCI BG0000113.

• Рила

Освен старите данни от края на 19-век за горите около Рилския манастир са налични много малко конкретни данни за разпространението на вида в планината. Нанкинов (1993) не посочва други находища в тази планина в своята обзорна статия за белогърбия кълвач у нас. В Атласа на гнездещите птици на България, видът е картиран в 13 от 21 UTM квадрата в Рила, но без нито едно конкретно посочено находище в текста освен Рилския манастир (Спиридонов & Георгиев 2007б). Според Спиридонов & Янков (2007в) в ОВМ „Рила“ има 60-80 двойки белогърби кълвачи.

Национален парк „Рила“ се припокрива с защитена зона „Рила“ SPA/SCI BG0000495. Общата площ на 33 „Рила“ е 77 927,168 ха, като 53 % от нея е заета от гори. От тях 38 963,5 ха са иглолистни, а 2337 ха са смесени и широколистни. Горите над 100 г. общо са 13 514,6 ха, като иглолистни са 12 748,2 ха и широколистни само 766 ха. Разпределението на двойките е неравномерно, поради специфичните изисквания на вида. Според стандартния формуляр на защитена зона „Рила“ популацията му е 20-25 двойки. В ход е разработване на нов план за управление на Национален парк Рила. Първият план за управление на националния парк не включваше белогърбия кълвач като съществуващ вид за територията на НП Рила. Съгласно законът за защитените територии в националните паркове са забранени производствени дейности, с изключение на поддържащи и възстановителни дейности в горите, земите и водните площи. Това изключва промишления дърводобив от територията на Националния парк. В парка има традиция за провеждане на дърводобив под формата на поддържащи и възстановителни дейности като добитата дървесина се продава на административно

определени цени, които са по-ниски от пазарните. Има нужда от прецизиране на нуждата от поддържащи дейности от научна институции, прекратяване на събирането на суха и паднала маса, както и към преминаване на продажби на пазарни цени на добитата по време на съпътстващия добив дървесина.

По-голямата част от популацията на белогърбият кълвач в Рила планина е извън териториите на НП „Рила“ и ЗЗ „Рила“, в по-ниските части на планината в буковият пояс.

Природен парк „Рилски манастир“ се припокрива с защитена зона Рилски манастир SPA/SCI BG0000496. Общата територия на природният парк е 25 833,530 ха, от които широколистни и смесени гори 9 558,4 ха, а иглолистни гори са 7 233 ха. Естествените гори със средна възраст 99 год са 94,8 %. Видът се среща главно в смесените елово-букови и буково-смърчови гори. В стандартния формуляр за защитената зона е дадена численост за белогърбия кълвач 17 двойки, а според плана за управление на природния парк белогърбия кълвач е един от приоритетните видове птици за опазване в парка. Природният парк е обявен като природен, но с режим на национален парк. Съгласно законът за защитените територии в националните паркове са забранени производствени дейности, с изключение на поддържащи и възстановителни дейности в горите, земите и водните площи. Това изключва промишления дърводобив от територията на Природен парк Рилски манастир. В парка има традиция за провеждане на дърводобив под формата на поддържащи и възстановителни дейности. Има нужда от прецизиране на нуждата от поддържащи дейности от научна институции, регулиране на събирането на суха и паднала маса и компенсиране на пропуснатите ползи от непровеждането на дърводобив от страна на БПЦ.

• **Пирин и Славянка**

Рядък вид и в двете планини. Среща се в иглолистни и в широколистни гори. По-голяма част от съвременните наблюдения са в или в близост до стари участъци с букова гора или черноборова гора. Такива са находищата на Предела (декември 1992 г.), в резервата „Орелек“ (юли 2005 г.), в стара букова гора над м. „Баничанска чешма“, на 1400 м. н.в (Петър Шурулинков, Андрей Ралев и Лъчезар Спасов, непубликувани данни), в резервата „Баюви дупки–Джинджирица“ (Г. Стоянов, лично съобщение) и в местн. „Калугерица“ над Разлог (Румен Колчагов – лично съобщение). В миналото видът е бил чест в черноборовите формации на Пирин (Симеонов 1975).

Видът е регистриран в Славянка още през 1937 г.(Scharnke & Wolf 1938). По-късно на Славянка е намерено гнездо в хралупа на черен бор на 12.06.2004 с 3 или 4 малки в района под вр. Свети Константин (Stoyanov & Shurulinkov 2009).

Национален парк Пирин, припокриващ се с защитена зона Пирин SPA/SCI BG0000209 и включващ резерватите Юлен и Байови дупки – Джинджирица подслонява болшинството от популацията на белогърбите кълвачи в района. Според стандартният формуляр на защитената зона числеността на белогърбия кълвач в нея варира между 7

и 13 гнездещи двойки. В Националния парк през периода 2012 - 2014 е бил изпълняван проект „Дейности по опазване и поддържане популациите на белогърб кълвач (*Dendrocopus leucotus*)”. В ход е разработване на план за управление на Национален парк Пирин. Съгласно законът за защитените територии в националните паркове са забранени производствени дейности, с изключение на поддържащи и възстановителни дейности в горите, земите и водните площи. Това изключва промишления дърводобив от територията на Националния парк. В парка има традиция за провеждане на дърводобив под формата на поддържащи и възстановителни дейности като добитата дървесина се продава на административно определени цени, които са по-ниски от пазарните. Има нужда от прецизиране на нуждата от поддържащи дейности от научна институции, както и към преминаване на продажби на пазарни цени на добитата по време на съпътстващия добив дървесина.

Защитена зона Пирин буфер SPA BG0002126, включваща и резервата Ореляк подслонява според стандартния си формуляр 4 двойки белогърби кълвачи. В защитената зона се намира и резервата Орелек (757,15 ха), опазващ вековни гори - местообитания на белогърбия кълвач. Същата се припокрива с зоните за хабитатите Кресна Илинденци SCI BG0000366, Среден Пирин- Алиботуш SCI BG0001028 и Река Места SCI BG0001021, в които през 2016 год. 10% от горските местообитания бяха обособени като гори в фаза на старост.

Почти цялата Славянка е в защитена зона Славянка SPA BG0002078, която е обитавана от 3-5 двойки белогърби кълвачи. Тя включва и резервата Алиботуш 1 638,12 ха. Защитената зона по директивата за птиците се припокрива в голяма степен от защитена зона Среден Пирин- Алиботуш SCI BG0001028, в която през 2016 год. 10% от горските местообитания бяха обособени като гори в фаза на старост.

• Западни гранични планини

Този район също е много слабо проучен по отношение на популацията на белогърбите кълвачи. През последните години видът е намерен в букови гори в пограничните части на Малешевската планина (Stoyanov 2009), в буковите и кестенови гори на Беласица (Nikolov *et al.* 2011; П. Шурулинков, непубликувани данни; Й. Христов, непубликувани данни) и в Осоговската планина – установен в букови гори над с. Каменичка Скакавица през юни, 2014 (П. Шурулинков, непубликувани данни). С оглед на качеството и количеството на горските местообитания в тези планини, макар и фрагментирани, можем да се очаква установяването на вида и в отделни локалитети в планините Огражден, Влахина, Кървав камък и Руй планини, за което са нужни по-нататъшни проучвания.

Природният парк „Беласица“, почти се припокрива с защитената зона Беласица SCI BG0000167. Площа на парка е 11 732 ха, а на защитената зона 115 877,68 ха. Горите заемат 90 % от тази площ – главно букови и кестенови гори, в по-малка степен – чинарови и дъбови. Числеността на белогърбия кълвач в природния парк и зоната може да се оцени на 10-15 гнездещи двойки, но те са концентрирани основно в източните части на парка и в близост до резервата „Конгура“. Резерватът заема около 12 % от

площа на природния парк. В останалите части на парка буковия и кестеновия пояс са повлияни от дърводобива и засега видът не е регистриран. Белогърбият кълвач се среща както в буковия така и в кестеновия пояс на планината. В процес на приемане е първият план за управление на Природния парк. В него е обособена зона на старите гори, която обхваща около 4% от площта на парка по цялото му протежение извън резервата. През 2016 год. 10% от горските местообитания в защитената зона бяха обособени като гори в фаза на старост. Имайки предвид, че още няколко консервационни значими вида птици свързани с вековните гори, обитават парка и защитената зона по директивата за местообитанията, през 2009 год. е направено предложение тя да бъде обявена и за зона по директивата за птиците.

• Западни Родопи

Гнездовото разпространение на вида в Западните Родопи обхваща по-голямата част от масива, но в преобладаващите иглолистни гори е много рядък и спорадично разпространен. Още през 1931 г. е бил отстрелян екземпляр на летовище Бяла черква, а друг – през 1935 г. е отстрелян в района на Батак (колекция на НПМ-БАН). В иглолистните гори на рида Чернатица видът е бил сравнително чест (Даракчиев 1969; Нанкинов 1993). Данни от съвременни проучвания сочат, че видът се среща основно в райони на Западните Родопи, където има запазени по-обширни, стари букови или буково-елови и буково-смърчови гори – северните и северозападни склонове на Баташка планина, Снежанка, Добростан, Радюва планина, Боженец, граничните райони с Гърция около Горна Арда, м. Циганско градище и с. Мързян. През последните години в Северозападните Родопи е установен в резервата „Мантарица“, в резервата „Купена“, в защитената местност „Баташки Снежник“ и край х. Самоводица, а в северните – до с. Нареченски бани, край м. Караджов камък, между х. Марциганица и х. Безово и над с. Косово. (Шурулинков 2006; Shurulinkov *et al.* 2012). Единични находища са известни и в Доспатско-Дъбрашкия дял – в районите на с. Рибново и Чифте чарк (ДГС „Беслет“) (Shurulinkov *et al.* 2012). За Дъбрашкия дял на Западни Родопи, видът е посочен и от Petrov *et al.* (2006). В Баташка планина гъстотата на гнездовата популация в оптимални местообитания, е изчислена на 4 дв./1000 ха., а в крайграничните райони с Гърция – на 2,6 дв./1000 ха (Shurulinkov *et al.* 2012). Общата численост в Западните Родопи се оценява на 150-170 двойки.

Защитена зона „Западни Родопи“ SPA BG0002063 е включена почти изцяло в защитена зона Родопи-Западни SCI BG0001030, и включва резерватите „Дупката“, „Купена“, „Беглика“ и „Мантарица“. Тя е покрита с обширни високопланински гори – предимно иглолистни, но и също така смесени и широколистни (главно букови). Общата площ на зоната е 13 3572,5 ха. От тях 63 % са иглолистни гори (84 150,7 ха) и 22 % смесени и широколистни (общо 29 385 ха). Именно в широколистните и смесени гори, концентрирани главно по северните склонове на Баташка планина и рида Снежанка е съсредоточена и най-значителна част от белогърбите кълвачи в зоната. Числеността им е оценена на 70-80 двойки в стандартния формуляр на зоната. Защитена зона „Западни Родопи“ BG0002063 е включена почти изцяло в защитена зона Родопи-Западни

BG0001030, в която през 2016 год. 10% от горските местообитания бяха обособени като гори в фаза на старост. В тази част на Западните Родопи има обособени четири големи резервата – Дупката (1210,8 ха), Купена (1761,1 ха), Беглика (1461,34 ха) и Мантарица (1069,2 ха), които се управляват и охраняват от РИОСВ Пазарджик. Те опазват основно вековни иглолистни, смесени и широколистни гори.

Защитената зона Родопи – Западни SCI BG0001030 включва почти изцяло защитена зона „Персенк“ SPA BG0002105, в която според стандартния формуляр има 5 двойки белогърби кълвачи и защитена зона „Триград-Мурсалица“ SPA BG0002113, в която няма регистрирани по формуляр гнездещи белогърби кълвачи. През 2016 год. 10% от горските местообитания в хабитатната зона бяха обособени като гори в фаза на старост.

Съгласно стандартния формуляр в защитена зона „Добростан“ SPA BG0002073 има 9-31 двойки белогърби кълвачи. Част от нея е и резервата Червената стена (3029,00 ха). Защитената зона е включена изцяло в защитената зона Родопи-Средни SCI BG0001031, в която през 2016 год. 10% от горските местообитания бяха обособени като гори в фаза на старост.

Защитена зона Циганско градище SCI BG0000372 опазва букови гори с находища на белогръб кълвач. През 2016 год. 10% от горските местообитания в нея бяха обособени като гори в фаза на старост, което в дългосрочен план ще повиши значително важността на тази защитена зона за опазването на вида в България.

По-голямата част от горските стопанства в Западните Родопи са сертифицирани по FSC и също би трябвало да са обособили зони на острови на старите гори.

• Източни Родопи

В Източни Родопи, видът е твърде рядък и малочислен, тъй като подходящите местообитания за него тук са с твърде ограничено разпространение. Посочва се за орнитофауната на Източните Родопи от Янков (1991) – наблюдение на 20.06.1960 г. Основните му находища в този район са в пограничните високи била на Гюмюрджински Снежник – установен в буковите гори над с. Горно къпиново и с. Чакаларово (Shurulinkov *et al.* 2012) и на Мъгленишки рид (П. Шуруликов, непубликувани данни). В тези два района вероятно гнездят общо 15-20 двойки от вида. Възможно е отделни двойки да мътят и в по-старите дъбови гори в горното течение на р. Бяла река.

В стандартния формуляр на защитена зона „Бяла река“ SPA BG0002019 се посочва популация от 17 (15-19) дв. от този вид за района на Мъгленишки рид. Находището в района на Гюмюрджински снежник е включено в защитената местност Гюмюрджински снежник (1926,4 ха), в чиято сърцевидна зона дърводобивът е забранен. Двете находища са включени и в защитената зона Родопи-Източни SCI BG0001023, в която през 2016 год. 10% от горските местообитания бяха обособени като гори в фаза на старост, което ще допринесе значително за опазването на местообитанията на вида.

ДГС Кирково е сертифицирано по FSC.

4.2. Значение на белогърбия кълвач като туристически обект за наблюдение и фотолов.

Засега вида е със сравнително малко значение като туристически обект за наблюдение и фотолов. Причината за това не е липсата на интерес към тези дейности. Напротив видът е много атрактивен за туристите и фотоловците, поради редкостта си, високия си консервационен статус и красивото си оперение. Но не е станал туристически обект за наблюдение главно поради ниската си численост и отдалечените и труднодостъпни райони в които са запазени негови находища. Не на последно място от значение за тази незадоволителна ситуация е и слаба проученост на вида.

4.3. Управление на местообитанията на вида

Високата хранителна специализация на този вид изисква някои промени в горскостопанската практика: като увеличаване на периода на ротация между сечите, опазване на мъртвите и гниещи дървета и опазване на старите горските местообитания от напредващата им фрагментация. Като по-крайна мярка в райони, където отдавна се е практикувало тотално отсичане на мъртвите дървета се препоръчва и създаване на условия за нови хранителни местообитания за вида, чрез отсичане или увреждане на здрави дървета (Melletti & Penteriani 2003; Lindbladh & Abrahamsson 2008).

В нашите условия и особено в нашите защитени територии количеството на мъртвата дървесина не е толкова критично малко, че да се налага подобна мярка. Но засилващите се възобновителни сечи и санитарни сечи все по-бързо намаляват пригодните местообитания за белогърбия кълвач у нас. Най-важните мерки, които би трябвало да се предприемат са свързани с различни ограничения на сечите, включително санитарните в местообитанията на вида в буковите, буково-еловите, буково-елово-смърчовите и дъбовите гори у нас.

Също така в някои източници се препоръчва стопанисване на смесени насаждения с участието на смърч, ела, бук и други широколистни да се води така, че да се толерира запазването на старите широколистни дървета, в които най-често са гнездовите хралупи на белогърбия кълвач.

Важно е при ползването на горите в районите обитавани от белогърбия кълвач да се оставят достатъчно големи фрагменти от стара гора богата на сухи и съхнещи дървета и осигуряване на връзка между отделните фрагменти (Lohmus *et al.* 2010).

У нас освен обявяването на защитени територии и зони за опазване на местообитанията на вида и включване на проучването на вида в някои природозащитни проекти не са предприети други конкретни мерки за управление и опазване на белогърбия кълвач. Няма създадени защитени територии само за неговото опазване, но опазването му е приоритет за няколко защитени територии – като НП „Централен Балкан“, ПП „Странджа“, ПП „Българка“ и НП „Пирин“.

Съществена роля за опазване на вида ще играят „Режими за устойчиво управление на горите в Натура 2000“, приети от НСБР през юли 2010 год. и приложени с заповед №РД-49-421/02.11.2016 г., изменена с заповед № РД-49-493/13.12.2016 г. на

Министъра на земеделието и горите. С тях се определят 10% гори във фаза на старост в горските местообитания в защитените зони от Директивата за местообитанията. Въпреки, че се отнасят само за защитените зони за местообитания, тези режими ще допринесат значително за опазването на вида в България.

4.4. Научни проучвания на белогърбия кълвач в България

Видът е включен и оценен в две поредни издания на Червената книга на България 1985 и 2011 г.

Понастоящем видът е обект е на проучване в рамките на следните проекти, които имат за цел проучвания и опазване на вида:

- „Изследвания върху белогърбия и трипръстия кълвачи в Родопите“ –подпроект на проекта „Conservation of Globally Significant Biodiversity in the Landscape of Bulgaria’s Rhodope Mountains“, 2004-2009, UNDP, проект Родопи;
- „Картиране на находища и оценка на популацията на редки защитени видове птици (*T. urogallus*, *B. bonasia*, *A. funereus*, *G. passerinum*, *P. tridactylus*, *D. martius*, *P. canus*, *D. leucotus*, *S. rusticola*) в обхвата на планираните ски-зони - I/ Паничище–Езерата–Кабул, Искровеце–Говедарци–Мальовица, Каргала и Супер Боровец, разположени на територията на ЗЗ „Рила“ по Директивата за птиците и ОВМ „Рила“ и II/ Супер Перелик и Сютка, разположени на територията на ЗЗ „Родопи – Западни“ по Директивата за птиците и ОВМ „Западни Родопи“ 2011 г., Българска Фондация Биоразнообразие;
- „Методика за изследване на числеността и гнездовата плътност на кълвачите и препоръки за мониторинг на индикаторни видове кълвачи в ПП „Странджа“, финансиран от ПП „Странджа“, 2007;
- Проект „Мерки за подобряване условията за обитаване на четири редки и застрашени горски вида птици на територията на ПП „Българка“, Рег.№ 5103020-24-667 по Оперативна програма „Околна среда 2007–2013“
- Проект „Устойчиво управление на Национален парк „Пирин“ и резерват „Тисата“ на Национален парк Пирин: Дейност № 1.1.7. „Дейности по опазване и поддържане популациите на белогърб кълвач (*Dendrocopus leucotus*)“, ДНП Пирин, ОПОС 2007 - 2013
- Проект DIR – 5113024-1-48 „Теренни проучвания на разпространение на видове/оценка на състоянието на видове и хабитати на територията на цялата страна - I фаза – дейност „Теренни проучвания на разпространение и численост на гнездящите видове птици в България“, ОПОС 2007-2013, ИАОС

4.5. Територии, където видът би могъл да бъде възстановен.

Видът е изчезнал от обширни области в Софийско, Пернишко, Предбалкана и Лудогорието. На почти цялата територия на Източните Родопи също е изчезнал (без

крайграничните райони). В тези райони почти липсват вековни гори, средната възраст на широколистните гори е много ниска, а много от автохтонните широколистни гори са превърнати в иглолистни култури. Това е довело постепенно до изчезването на вида.

Реинтродукцията му в тях е безпредметна, докато не се осигури опазването на горски участъци с адекватни параметри, според изискванията на вида. След подобряване на консервационния статус на тези горски местообитания може да очакваме, че и без активна човешка намеса, видът сам ще се завърне в територии, откъдето е изчезнал в миналото.

5. Заплахи и лимитиращи фактори.

Абиотични фактори

5.1. Климатични условия

Местообитанията на вида често биват увреждани от екстремни климатични явления – бурен вятър, водещ до ветровали и снеголоми. През октомври 2011 в ареала на белогърбия кълвач в Странджа и Стара планина горските местообитания масово бяха повредени от силен мокър сняг, причинил мощни снеголоми на върховете на дърветата. Засегнати бяха главно млади и средновъзрастни гори, особено дъбови. Впоследствие много от тях бяха изсечени на голо от местните държавни горски стопанства.

Друга заплаха за местообитанията на белогърбия кълвач са горските пожари. Пожари засягат редовно и местообитания на белогърбия кълвач в по-ниските части на планините.

Тежките зимни условия също са лимитиращ фактор за вида. В Норвегия е установено, че средното физическо състояние на женските белогърби кълвачи през март и април (преди снасянето на яйцата) и тяхната преживяемост са в положителна корелация със средните температури измерени през януари и февруари (Hogstad & Stenberg 2005).

Оценка на фактора: незначително, повсеместно

Биотични фактори

5.2 Взаимоотношения с други видове

5.2.1. Конкурентни взаимоотношения

У нас са регистрирани конкурентни взаимоотношения на белогърбия кълвач със сивия, големия пъстър и евентуално средния пъстър кълвачи. Възможно е и черния кълвач да измества белогърбия от своите територии. Не считаме обаче че тези конкурентни взаимоотношения могат да доведат до някакви осезаеми негативни въздействия върху белогърбия кълвач. В немалко случаи сме установявали гнезденето на 2 или 3 от тези видове в съседни, близко разположени участъци. А при един случай в м. „Пропада“ над Малко Търново, установихме на едно и също място територия на 5 вида кълвачи - белогърб, сив, черен, голям пъстър и малък пъстър.

В други части на ареала на вида е установена конкуренция с големия пъстър кълвач, с други видове кълвачи, горската зидарка и обикновения скорец (Бутъев *и др.* 2005). В някои райони на Феноскандия и Русия, където белогърбия кълвач е твърде рядък са установени хибриди на индивиди от вида с големи пъстри кълвачи (Фридман 1999).

Оценка на фактора: неизвестно, повсеместно

5.2.2. Хищничество

В Беловежката пуца е установено, че видът има по-висок гнездови успех в години с висока численост на мишевидните гризачи и по-слаб – в години с ниска численост на мишевидни гризачи (Wesolowski 1995). Това се обяснява с понижения натиск от хищничество на различни хищни птици и бозайници върху вида в години богати на мишевидни гризачи, т.е. когато е налична в изобилие храна за тези хищници не им се налага да нападат кълвачите. Сред хищниците опасни за вида можем да посочим всички видове горски сови, големият и малкият ястреби, обикновения мишелов, сокола орко, сокола скитник, златка, белка, сънливци. Показано е, че големият и малкият ястреби, както и обикновеният мишелов селективно предпочитат да улавят кълвачи в сравнение с други видове горски птици. В Беловежката пуца сред хранителния спектър на големия ястреб във вътрешността на горските местообитания белогърбият кълвач е 0,4 % по срещаемост (Jedrzejewska & Jedrzejewski 1998). При акустична имитация на белогърб кълвач в Средна Стара планина беше привлечен голям ястреб, който упорито търсеше кълвача.

Оценка на фактора: незначително, повсеместно

5.3. Други ключови абиотични и биотични условия на предпочитаните местообитания.

Други биотични и абиотични фактори, които потенциално биха могли да влияят негативно на популацията на белогърбия кълвач можем да посочим паразитизма, болестите, болестите засягащи горските местообитания на вида.

Оценка на фактора: неизвестно, повсеместно

5.4. Промяна и фрагментиране на местообитания в следствие на горскостопанските дейности..

Местообитанията на белогърбия кълвач са засегнати от активни горскостопански дейности. В дъбовите и букови местообитанията на белогърбия кълвач горските мероприятия са масова практика. Подходящите местообитания на вида от година на година се съкращават по площ. Интензивни сечи на стари букови и дъбови гори обитавани от белогърб кълвач през последните години установихме в следните райони: в Стара планина – в прохода Хаинбоаз (северни склонове), горите източно от х. Тъжа, в ДГС „Сливен“ – района западно от Агликина поляна и северно от с. Градско, Котленска планина – в района около местн. „Зеленич“, масива на Козница, Западна Стара планина – северните склонове, в ДГС „Габрово“ – под вр. Бедек (ПП „Българка“); в ПП „Беласица“ – почти цялата букова зона на централните и западните части на българската част на планината Беласица; в Родопите – в елово-смърчово-буковите гори край Нова махала и Батак, в ниските части на Гюмюрджински Снежник и в резервата „Купена“ (незаконна гола сеч), източната граница на резерват „Мантарица“; в Странджа – на много места в ДГС „Звездец“ и др. Това е само много малка част от

районите, които са силно застрашени или вече съсипани като местообитания на белогърбия кълвач. Отделно санитарните сечи също влияят силно негативно на популацията на вида у нас. Цялостното подмладяване на горите е довело да изчезването на белогърбия кълвач от редица райони на страната - особено на много места в Западна България, Предбалкана и Лудогорието.

Минималния размер на изолирано находище или субпопулацията при този вид не е проучено и не се посочва никъде в достъпната ни литература. Той няма как да бъде изчислен за нашата популация без подробни изследвания върху гнездовия успех, смъртността, дисперсията, изолацията и имиграцията на индивиди от една субпопулация в друга. Установено е, че фрагментацията на местообитанията е важен негативен фактор за белогърбият кълвач, тъй като разстройва трайно социалната структура на популацията на вида в определен район (Фридман 1999). При фрагментиране на годните за хранене на вида местообитания партньорите от двойката стават прекалено постоянни в малък участък и изолирани един от друг. Увеличава се броят на самостоятелно живеещите птици. Тези процеси са довели до значително снижаване на числеността на вида в Московска област през 90-те години на ХХ-ти век (Фридман 1999).

Степента, в която различните горскостопански практики у нас влияят върху срещаемостта и числеността на вида, не е проучена в количествен аспект. Изследванията в Беловежката пуца в Полша показват, че в местообитанията заети от белогръб кълвач количеството на сухата стояща и паднала дървесна маса е средно 6 пъти повече отколкото в същите местообитания незаети от вида (Czeszczewik & Walankiewicz 2006). Безспорно това изследване показва, че санитарните сечи имат ключова роля при намаляването на числеността на вида.

Популацията на белогърбия кълвач в Европа е бързо намаляваща, особено в Скандинавия, Полша, Беларус и други държави (Tiainen 1990; Virkkala *et al.* 1993, Spiridonov & Virkkala 1997). Основна причина за това определено се сочи интензивното горско стопанство. В полската част на Беловежката гора в резултат на интензификация на сечите видът е намалял двойно за периода 1991-2005 г. и се очаква да остане само в строго защитената част на националния парк „Беловежка пуца“, а в останалите части на гората да изчезне напълно (Czeszczewik & Walankiewicz 2006). Интензивните сечи, подмладяването на горите, фрагментацията на горските местообитания са сред основните причини за драстичното намаляване на белогърбия кълвач в Швеция и Финландия. Изолацията и имбридингът също са сред посочваните често фактори за намаляването на числеността на вида, но те всъщност са следствие на интензивните сечи.

Оценка на фактора: Значително, повсеместно

5.5. Промяна и фрагментиране на местообитания в следствие на ваканционни селища и спортни съоръжения.

Местообитанията на белогърбия кълвач са в една по-ниска зона на планините и поради това са в много по-слаба степен засегнати от ски туризма. Все пак е известно, че

видът се е срещал в района на ски – курорта Пампорово и въобще в Букова планина (Нанкинов 1993), докато сега почти сигурно е изчезнал в целия този район.

Развитието на строителството на ваканционни селища и курорти е засегнало в известна степен и някои крайморски широколистни гори – местообитание на вида в районите на Странджа и устието на р. Камчия. Тези влияния обаче са много по-малки по площ и въздействие, в сравнение с влиянието на интензивното горско стопанство в цялата страна.

Оценка на фактора: незначително, локално

5.6. Други антропогенни фактори

Сред факторите, които имат негативно влияние върху белогърбия кълвач са също:

- инфраструктурно развитие – изграждане на нови пътища и ЖП линии. Така например планирания проект за тунел под Шипка ще засегне заети гнездови територии на белогърби кълвачи.

Оценка на фактора: незначително, локално

- изграждане и разширяване на кариери и рудници за добив на полезни изкопаеми. Букови местообитания за вида се засягат около рудниците Шешкинград и Качулка в Твърдишка планина (до селата Боров дол, Жълт бряг и Бяла, Сливенска област), около селата Чепинци и Ерма река в Родопите и около мина Руен в Осогово.

Оценка на фактора: Незначително, локално

5.7. Анализ и приоритизация на лимитиращите фактори.

Представената информация относно лимитиращите фактори е представена обобщено в таблица.

Въздействие	Степен на въздействие/ обхват на въздействие
Промяна и фрагментиране на местообитанията, в резултат на горскостопански дейности	значително, повсеместно
Промяна и фрагментиране на местообитанията, в резултат на изграждането на ваканционни селища и спортни съоръжения	незначително, локално
Инфраструктурно развитие	незначително, локално
Разработване и разширяване на кариери за добив на полезни изкопаеми	незначително, локално

Част 6 Цели и дейности на плана за действие за белогърбия кълвач

6.1. Цели

6.1.1. Определяне на главна цел

Основната цел на плана е постигане на благоприятен природозащитен статус на белогърбия кълвач в България чрез опазване на неговите местообитания и постигане на устойчива популация от минимум 2000 гнездещи двойки

6.1.2. Определяне на второстепенни цели

6.1.2.1. Спиране на разрушаването и влошаването на качествата на местообитанията на вида.

6.1.2.2. Увеличаване на площта на подходящите местообитания за вида.

6.1.2.3. Повишаване на осведомеността на определени целеви групи относно необходимостта от опазването на белогърбия кълвач.

6.1.2.4. Повишаване на познанията ни относно биологията, популационната структура, дисперсията, местообитанията и лимитиращите фактори за вида.

6.2. Необходими мерки/дейности за опазване на белогърбия кълвач и неговите местообитания

6.2.1. Политики за управление и ползване на местообитанията

6.2.1.1. Отразяване на изискването за определяне и опазване на 10% горски местообитания като гори във фаза на старост в националния стандарт по FSC.

Цел: използване на икономически механизми за подобряване опазването на местообитанията на белогърбия кълвач

Важност: висока

Индикатор: включване на изискване за определяне и опазване на 10% от горските местообитания като гори във фаза на старост в Националния стандарт по FSC

Отговорни институции: Работна група за разработване на Национален FSC стандарт

6.2.1.2. Включване на доброто състояние на популацията на белогърбия кълвач като индикатор за благоприятен природозащитен статус на буковите и кестеновите местообитания в България

Букови гори от типа Luzulo-Fagetum 9110, Букови гори от типа Asperulo-Fagetum 9130, Термофилни букови гори (Cephalanthero Fagion) 9150, *Западно понтийски букови гори 91S0, Мизийски букови гори 91W0, Гори от Castanea sativa 9260, Гръцки букови гори с Abies borissii-regis 9270

Цел: по- добро опазване на местообитанията на вида

Важност: средна

Индикатор: белогърбия кълвач е включен като индикаторен вид за благоприятен природозащитен статус в описанията на тези местообитания за България

Отговорни институции: БАН, МОСВ

6.2.1.3. Включване на експерти по биоразнообразие при изготвяне на горскостопански планове за горски стопанства, в които има находища на вида и интегриране на мерките за опазване на видовете в горското планиране.

Цел: Подобряване на процеса на изготвяне на нови горскостопански планове с оглед опазването на местообитанията на белогърбия кълвач.

Важност: висока

Индикатор: променена Наредбата за инвентаризация и планиране в горските територии, в новоприетите ГСП на горски стопанства в ареала на белогърбия кълвач се съдържа информация за негови находища.

Отговорни институции: ИАГ

6.2.1.4.-При изготвяне на нови Планове за управление на националните и природни паркове, защитени местности и резервати всички известни гнездови находища на белогърб кълвач да бъдат включени в зони с адекватно ограничение на горскостопанските мероприятия в тях.

Цел: опазване на гнездовите находища на вида

Важност: висока

Индикатор: известните находища на вида са включени в зона с адекватен режим на ограничения на дърводобива.

Отговорни институции: МОСВ, ИАГ

6.2.1.5. Възстановяване на местообитанията на вида в потенциалните биокоридори (stepping stones) между повече или по-малко изолирани находища на белогърбия кълвач.

Цел: предотвратяване на изолацията между отделните субпопулации и осигуряване на лесен обмен на индивиди между напълно или частично изолирани субпопулации.

Важност: висока

Индикатор: взети конкретни мерки за намаляване на интензивността на сечите, ограничаване на санитарните сечи и изваждането на сухата дървесна маса от

насажденията и опазване на местообитанията на белогърбия кълвач на териториите на потенциалните биокоридори.

Отговорни институции: МОСВ, РИОСВ, ИАГ

6.2.2. Опазване и управление на защитени територии и зони

6.2.2.1. Разработване и приемане на планове за управление на защитени зони важни за опазването на белогърбия кълвач

Разработване на Планове за управление на следните защитени зони за опазване на дивите птици от Натура 2000: „Странджа“, „Централен Балкан-буфер“, „Средна гора“, „Триград-Мурсалица“, „Западни Родопи“, „Добростан“, „Персенк“, „Котленска планина“, „Сините камъни-Гребенец“, „Западен Балкан“, „Васильовска планина“ и „Осогово“, в чиито задания и текстове, фигурират адекватни цели и дейности за опазване и възстановяване на белогърбия кълвач и неговите местообитания

Цел: опазване на най-значими сърцевинни части на популацията на белогърбия кълвач

Важност: Висока

Индикатор: разработени планове за управление на упоменатите по-горе защитени зони и включване на дейности за белогърбия кълвач в тях.

Отговорни институции: МОСВ

6.2.2.2. Включване на белогърбият кълвач в приоритетните видове за проучване и опазване в плановете за управление на всички защитени територии и зони, обитавани от вида и по-специално – НП „Централен Балкан“, НП „Рила“, НП „Пирин“, ПП „Странджа“, ПП „Българка“, ПП Беласица, ПП „Сините камъни“, ПП „Рилски манастир“, ПП „Врачански балкан“ и ПП „Витоша“.

Цел: Осигуряване на адекватни мерки и финансови ресурси за проучване и опазване на белогърбия кълвач

Важност: Висока

Индикатор: Дейности за проучване и опазване на вида са включени във всички планове за управление на защитени територии или зони.

Отговорни институции: МОСВ

6.2.2.3. Обявяване на защитени зони Беласица BG0000167 и Циганско градище BG0000372 като защитени зони тип С

Цел: Опазване на местообитанията на белогърбия кълвач и други птици от Директивата за дивите птици

Важност: важно

Индикатор: Обявяване на защитени зони Беласица BG0000167 и Циганско градище BG0000372 като защитени зони тип С.

Отговорни институции: МОСВ

6.2.3. Проучвания и мониторинг на вида и местообитанията му

6.2.3.1. Извършване на специализирани проучвания върху хабитатните предпочитания, лимитиращите фактори и популационната структура, вкл. степента на изолация на субпопулациите на вида, както и на гнездовата биология на вида със специално ударение на популациите в НП „Централен Балкан“, НП „Рила“, НП „Пирин“, ПП „Странджа“, ПП „Сините камъни“, ПП „Българка“, ПП „Врачански Балкан“ и др.

Цел: подобряване познания върху биологията и екологията на вида

Важност: важно

Индикатор: публикувани научни проучвания – статии, магистърски и докторски тези

Отговорни институции: ДНП „Централен балкан“, „Рила“ и „Пирин“, ДПП „Странджа“, „Сините камъни“, „Българка“, „Врачански Балкан“, МОСВ, институти и университети, НПО.

6.2.3.2. Проучване на статуса, разпространението и числеността на вида в слабопроучени райони от ареала му като Осогово, Котленска планина, Васильовска планина, Врачански Балкан и др.

Цел: подобряване на състоянието на вида в защитени зони, където хабитатния модел констатира значителни площи местообитания, но досегашните проучвания или не са открили присъствие, или е нямало теренни проучвания в района.

Важност: средна

Индикатор: организирани проучвания, доклади за оценки на популациите в зоните

Отговорни институции: МОСВ, БАН, ИАГ, НПО

6.2.3.3. Детайлно проучване на параметрите на местообитанията на вида и влиянието на горскостопанските дейности върху срещаемостта му.

Необходими се прецизни проучвания сравняващи количествено и качествено лесовъдските показатели на гората в насажденията заети от белогърби кълвачи с незаети подобни насаждения.

Цел: изясняване на минималните изисквания на вида за мъртва дървесина и проблемите със стопанските дейности

Важност: важна

Индикатор: доклад от проучвания, статии в реферирани списания, докторски и магистърски тези

Отговорни институции: БАН, НПО, дирекции на паркове

6.2.3.4. Популационно-генетично проучване.

В него трябва да бъдат сравнени отделните българските субпопулации на вида и да се определи степента на обмен на индивиди между тях.

Цел: изясняване степента на инбридинг и обмен на индивиди между популациите

Важност: средна

Индикатор: доклад от проведено проучване

Отговорни институции: МОСВ, БАН, НПО

6.2.3.5. Проучване таксономическото място на подвида

На базата на генетични проучвания да се изясни дали южния белогръб кълвач е подвид на белогърбия кълвач или отделен вид.

Цел: да се изясни таксономичното значение на южния белогръб кълвач

Важност: средна

Индикатор: доклад от генетично проучване

Отговорни институции: БАН, НПО, др.

6.2.3.6. Регулярен мониторинг на определените места в рамките на НСМСБР

Освен необходимите специфични за вида проучвания следва да се извършва регулярен мониторинг на определените места в рамките на НСМСБР, чрез прилагане на утвърдената от министъра на околната среда и водите „Методика за мониторинг на гнездящите видове птици“

Цел: провеждане на регулярен мониторинг

Важност: средна

Индикатор: доклад от мониторинга

Отговорни институции: ИАОС

6.2.4. Информационна кампания

6.2.4.1. Популяризиране на опазването на вида и нуждата му от мъртва дървесина чрез издаване на филм, плакати, брошури, стикери, провеждане на срещи, семинари и беседи с целевите групи – горски дейатели, собственици на гори, туристи и др.

Цел: подобряване на обществената информираност

Важност: висока

Индикатор: отпечатани информационни материали

Отговорни институции: МОСВ, ДПП, ДНП, НПО

6.2.4.2. Популяризиране на структурата на естествените гори и ролята на мъртвата дървесина като незаменимо природно местообитание чрез издаване на плакати, брошури, стикери, провеждане на срещи, семинари и беседи с целевите групи – горски деятели, собственици на гори, туристи и др.

Цел: подобряване на обществената информираност

Важност: висока

Индикатор: отпечатани информационни материали

Отговорни институции: МОСВ, ДПП, ДНП, НПО

6.2.5. Включване на вида в екотуристически продукти

6.2.5.1. Създаване на места за наблюдения на белогърби кълвачи в НП „Рила“, „Пирин“ и „Централен Балкан“, ПП „Странджа“, ПП Беласица, ПП „Сините камъни“, ПП „Врачански Балкан“, ПП „Българка“, както и интерпретативни пътеки в сътрудничество с тур-оператори и предприемачи занимаващи се с орнитологичен и еко-туризъм.

Цел: популяризиране на белогърбия кълвач и развитие на екологичен туризъм с цел подпомагане на местни общности и привличането им към опазването на вековните гори

Важност: средна

Индикатор: разработени продукти свързани с наблюдение и фотографиране на белогърби кълвачи; поставени информационни интерпретативни табели на места, където съществуват пътеки пресичат местообитания на белогърби кълвачи

Отговорни институции: Дирекции на национални и природни паркове

6.2.6. Координация на изпълнението на плана за действие

6.2.6.1. Създаване на работна група за изпълнение и контрол на Плана за действие към МОСВ и организиране на ежегодна среща за мониторинг на изпълнението на плана за действие.

Цел: координиране работата по изпълнение на плана за действие

Важност: висока

Индикатор: заповед на Министъра на ОСВ за създаване на работна група и протоколи от нейни срещи веднъж годишно.

Отговорни институции: МОСВ

Част 7 Преглед на изпълнението на целите и дейностите.

Работната група за координиране на изпълнението на плана ще провежда минимум една сбирка годишно, като ще одобрява отчет за изпълнение на плана за изтеклата година.

На петата година от началото на функциониране на Плана да се изготви междинен доклад за изпълнението по дейности на база на получените към момента ежегодни отчети и предложения за неговата актуализация.

Част 8 Обобщени времева рамка и бюджет

Дейност	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	общо
Отразяване на изискването за определяне и опазване на 10% горски местообитания като гори във фаза на старост в националния стандарт по FSC	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Включване на доброто състояние на популацията на белогърбия кълвач като индикатор за благоприятен природозащитен статус на буквите и кестеновите местообитания в България	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Включване на експерти по биоразнообразие при изготвяне на горскостопански планове за горски стопанства, в които има находища на вида и интегриране на мерките за опазване на видовете в горското планиране	10 000	10 000	10 000	10 000	10 000	10 000	10 000	10 000	10 000	10 000	100 000
При изготвяне на нови Планове за управление на националните и природни паркове, защитени местности и резервати всички известни гнездови находища на белогръб кълвач да бъдат включени в най-строгата зона на опазване	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Възстановяване на местообитанията на вида в потенциалните биокоридори (stepping stones) между повече или по-малко изолирани находища на белогърбия кълвач	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Разработване и приемане на планове за управление на защитени зони важни за опазването на белогърбия кълвач	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Включване на белогърбият кълвач в приоритетните видове за проучване и опазване в плановете за управление на всички защитени територии и зони, обитавани от вида и по-специално – НП Централен Балкан, НП Рила, ПП Странджа, ПП Българка, ПП Беласица, ПП Сините камъни, ПП Рилски манастир, ПП Врачански балкан.	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

Обявяване на защитени зони Беласица BG0000167 и Циганско градище BG0000372 като защитени зони тип С	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Извършване на специализирани проучвания върху хабитатните предпочитания, лимитиращите фактори и популационната структура, вкл. степента на изолация на субпопулациите на вида със специално ударение на популациите в НП Централен Балкан, НП Рила, НП Пирин, ПП Странджа, ПП Сините камъни, ПП Българка, ПП Врачански Балкан и др.	10 000	10 000	10 000	10 000	10 000	10 000	10 000	10 000	10 000	10 000	100 000
Проучване на статуса, разпространението и числеността на вида в слабопроучени райони от ареала му като Осогово, Котленска планина, Васильовска планина, Врачански Балкан и др.	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	10000
Детайлно проучване на параметрите на местообитанията на вида и влиянието на горскостопанските дейности върху срещаемостта му	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	10000
Популационно-генетично проучване	0	10 000	0	0	0	0	0	0	0	0	10 000
Проучване таксономическото место на подвида	0	10 000	0	0	0	0	0	0	0	0	10 000
Популяризиране на опазването на вида и нуждата му от мъртва дървесина чрез издаване на плакати, брошури, стикери, провеждане на срещи, семинари и беседи с целевите групи – горски дейтели, собственици на гори, туристи и др.	5000	5000	5000	5000	5000	5000	5000	5000	5000	5000	50 000
Популяризиране на структурата на естествените гори и ролята на мъртвата дървесина като незаменимо природно местообитание чрез издаване на плакати, брошури, стикери, провеждане на срещи, семинари и беседи с целевите групи – горски дейтели, собственици на гори, туристи и др.	5000	5000	5000	5000	5000	5000	5000	5000	5000	5000	50 000
Създаване на места за наблюдения на белогърби кълвачи в НП „Рила“, „Пирин“ и „Централен Балкан“, ПП	0	10 000	10 000	10 000	10 000	10 000	1000	1000	1000	1000	55 000

„Странджа“, ПП Беласица, ПП Сините камъни, ПП Врачански Балкан, ПП Българка, както и интерпретативни пътеки в сътрудничество с тур оператори и предприемачи занимаващи се с орнитологичен и еко- туризъм.											
Създаване на работна група за изпълнение и контрол на Плана за действие към МОСВ и организиране на веднъж годишно среща за мониторинг на изпълнението на плана за действие	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

Част 9 Използвана литература

- Бутъев, В., Н. Зубков, В. Иванчев и др. (2005) Птицы России и сопредельных регионов. Совообразные, Козодоеобразные, Стрижеобразные, Ракшеобразные, Удодообразные, Дятлообразные М.: Т-во научных изданий КМК, 487 стр.
- Георгиев, Д., И. Иванов (2007) Камчийска планина. В: Костадинова, Граматиков 2007. Орнитологично важни места и Натура 2000. БДЗП. Природозащитна поредица, кн.11, стр. 271-274.
- Големански, В. (гл. ред.) (2011) Червена книга на България – електронно издание. Том II „Животни”, част „Птици”. Българска академия на науките, София
- Даракчиев, А. (1969) Принос върху сезонните миграции на някои птици в Родопите. Научни трудове на ВПИ „П. Хилендарски“, Пловдив 7(1): 193-198.
- Дончев, С. (1974) Птиците на Средна и Източна Стара планина. Изв.на зоол.ин-н с музей, XLI: 33-63.
- Дончев, С. (1990) Промени в орнитофауната на Витоша през последните 25 години. Фауна на Югозападна България. Част 3, София. 219-228.
- Зонов, Г. (1982) Экологические адаптации птиц к зиме Восточной Сибири. Миграция и экология птиц Сибири.Новосибирск, Изд-во Наука., с. 26-33.
- Костадинова, И., М. Граматиков (2007) Орнитологично важни места в България и НАТУРА 2000. София, Българско дружество за защита на птиците, Природозащитна поредица, Книга 11, 639 стр.
- Матвејев, С. (1976) Преглед фауне птица Балканског полуострва. I део, Детлички и птице певачице. Београд, Научно дело, 365 стр.
- Нанкинов, Д. (1993) Разпространение и екологични изисквания на белогърбия кълвач (*Dendrocopos leucotos*) в България. Национална научно-техн. конференция по лесозащита. Дом на науката и техниката, 30 март 1993 г.
- Нанкинов, Д., С. Симеонов, Т. Мичев, Б. Иванов (1997) Фауна на България. т. 26 Aves, част II, БАН, София, 426 стр.
- Нанкинов, Д., А. Дуцов, Б. Николов, Б. Борисов, Г. Стоянов, Г. Градев, Д. Георгиев, Д. Попов, Д. Домусчиев, Д. Кирилов, Е. Тилова, И. Николов, И. Иванов, К. Дичев, К. Попов, Н. Караиванов, Н. Тодоров, П. Шурулинков, Р. Станчев, Р. Алексов, Р. Цонев, С. Иванов, С. Марин, С. Стайков, С. Николов, С. Далакчиева, Х. Николов (2004) Численост на националните популации на гнездещите в България птици. Зелени Балкани, Пловдив, 32 стр.
- Николов, Б., П. Шурулинков, А. Ралев, К. Христов, П. Димов (2010) Доклад по проект „Картирание на находища и оценка на популацията на редки защитени видове птици (*T. urogallus*, *B. bonasia*, *A. funereus*, *G. passerinum*, *P. tridactylus*, *D. martius*, *P. canus*, *D. leucotos*, *S. rusticola*) в обхвата на планираните ски-зони: 1 (Паничище–Езерата–Кабул, Искровеце–Говедарци–Мальовица, Картала и Супер Боровец), разположени на

територията на ЗЗ „Рила” по Директивата за птиците и ОВМ „Рила”; 2 (Супер Перелик и Сютка), разположени на територията на ЗЗ „Родопи – Западни” по Директивата за птиците и ОВМ „Западни Родопи”. Българска Фондация Биоразнообразие, София. 57 с. (*непубликуван труд*).

Панов, Е. (1973) Птицы Южного Приморья. Новосибирск. Изд. Наука 376 с.

Паспалева, М. (1964) Принос към орнитофауната на Люлин планина. Изв. на Зоол. Ин-т с музей, **16**: 35-59.

Патев, П. (1934) Нашите кълвачи. Природа и знание, **5-6**: 80-81.

Патев, П. (1950) Птиците в България. БАН, София. 364 стр.

Пенев, Н. (1936) Изследване на стомашното съдържание на някои наши кълвачи. Ловец, **36**: 1-10: 32-40.

Петров, Ц. (1981) Птиците на Средна гора. Изв. На музеите от Южна България, **7**: 9-49.

Простов, А. (1964) Изучаване на орнитофауната в Бургаско. Изв. на зоол. инс-т с музей, **15**: 5-68.

Симеонов, С. (1967) Птиците на Искърския пролом. Изв. на зоол. инс-т с музей, **23**

Симеонов, С. (1971) Орнитоценологични проучвания на Пирин планина. Дисертация. 194 стр.

Симеонов, С. (1975) Орнитоценологичен анализ на гнездовата орнитофауна на монотипните иглолистни гори в България. Екология, **1**: 55-63.

Спиридонов, Ж. (1985) Южен белогърб кълвач. В: Червена книга на НР България, БАН, София. 126-128 стр.

Спиридонов, Ж., С. Тодоров, С. Спасов (2007а) Централен Балкан. В: Костадинова, Граматиков 2007. Орнитологично важни места и Натура 2000. БДЗП Природозащитна поредица, кн.11. София, 153-156 стр.

Спиридонов, Ж., Д. Георгиев (2007б) Белогърб кълвач *Dendrocopos leucotos*. В: Янков П. (ред) (2007). Атлас на гнездящите птици в България. БДЗП Природозащитна поредица, кн. 10, София.

Спиридонов, Ж., П. Янков (2007в) Рила. В: Костадинова, Граматиков 2007. Орнитологично важни места и Натура 2000. БДЗП Природозащитна поредица, кн.11. София, стр.312-315.

Спиридонов, Ж., П. Янков, Б. Тончев, Г. Стоянов (2007г) Западен Балкан. В: остадинова, Граматиков 2007. Орнитологично важни места и Натура 2000. БДЗП Природозащитна поредица, кн.11. София, стр.123-126.

Спиридонов, Ж., П. Янков, Д. Георгиев, С. Николов, В. Делов, Б. Бъргов, А. Игнатов, Р. Недялков, К. Делчев (2007д) Пирин. В: остадинова, Граматиков 2007. Орнитологично важни места и Натура 2000. БДЗП Природозащитна поредица, кн. 11. София, стр.316-319.

- Спиридонов, Ж., Д. Георгиев, Ц. Златанов (2011) Южен белогърб кълвач *Dendrocopos leucotos lilfordi* В: Червена книга на България. Том 2. Животни. София, БАН-МОСВ.
- Фридман, В. (1996) Разнообразие териториалного и брачного поведения пестрых дятлов (Genera *Dendrocopos* Koch 1816 et *Picoides* Lacerpede, 1799) фауны Северной Евразии. Дис. канд. Биол. наук. М. 376 стр.
- Фридман, В. (1999) Роль альтернативных стратегий социального поведения особей в формирования резистентности к деградации подмосковских популяциях *Dendrocopos leucotos*
- Шурулинков, П. (2006) Доклад по проект: "Изследвания върху белогърбия и трипръстия кълвачи в Родопите", UNDP.
- Шурулинков, П., Г. Стоянов (2003) Птиците на НП Пирин.- В: План за управление на НП Пирин 2004-2013 г. С. Българска Фондация Биоразнообразие, стр. 54-66.
- Шурулинков, П., Д. Киров, И. Стоев, Г. Даскалова, А. Ралев, А. Мечев (2014) Птици, част 1.15.3. В: План за управление на Природен парк „Българка“, Обединение Българка - 2013, Пловдив, 2014 г.
- Янков, П. (1991) Птиците на Източните Родопи 1. Срокове на пребиваване и динамика на орнитофауната. Екология, **24**: 26-43.
- Alleon, A. (1886) Memoire sur les oiseaux dan la Dobrodja et la Bulgarie. Ornis 2, Wien: 397-428.
- Angelstam, P., G. Mikusinski (1994) Woodpecker assemblages in natural and managed boreal and hemiboreal forest. A review. Annales Zoologici Fennici [ANN. ZOOL. FENN.]: **31** (1)
- Aulén, G., A. Lundberg (1991) Sexual dimorphism and patterns of territory use by the White-backed Woodpecker *Dendrocopus leucotos*. Ornis Scandinavica **22**(1): 60-64.
- Balaz, M., M. Balazova (2012) Diversity and abundance of bird communities in three mountain forest stands: effect of the habitat heterogeneity. Pol. J. Ecol **60**(3): 629-634
- BirdLife International (2015) European Red List of Birds. Luxemburg: Office for Official Publications of the European Communities
- Brazaitis, G., Pételis K. (2010) The woodpecker guild composition in the forests of central Lithuania. Acta Biol. Univ. Daugavp., 10(2): 183 - 188.
- Bühler, U. (2009) Dead wood a vital necessity for the White-backed Woodpecker in the Grisons. Schweizerische Zeitschrift für Forstwesen **160** (7): 210-217.
- Carlson, A. (2000) The effect of habitat loss on a deciduous forest specialist species: the White-backed Woodpecker (*Dendrocopos leucotos*)." Forest Ecology and Management **131** (1): 215-221.
- Clements, J. F., T. S. Schulenberg, M. J. Iliff, D. Roberson, T. A. Fredericks, B. L. Sullivan, and C. L. Wood. 2015. The eBird/Clements checklist of birds of the world: v2015. Downloaded from <http://www.birds.cornell.edu/clementschecklist/download/>

- Cramp, S. (ed.) (1985) *The Birds of the Western Palearctic*. Oxford. London. New York. Oxford Univ. Press **4**, 960 p.
- Czeszczewik, D., W. Walankiewicz (2006) Logging affects the White-backed Woodpecker distribution in Bialowieza forest. *Ann. Zool. Fenn.* **43**: 221-227.
- Czeszczewik, D. (2009) Foraging behaviour of White-backed Woodpeckers *Dendrocopos leucotos* in a primeval forest (Bialowieza National Park, NE Poland): Dependence on habitat resources and season. *Acta Ornithologica* **44** (2): 109-118.
- Czeszczewik, D. (2010) Wide intersexual niche overlap of the specialized White-backed Woodpecker *Dendrocopos leucotos* under the rich primeval stands in the Białowieża Forest, Poland. *Ornis Polonica* **51** (4)
- Domokos, E., V. Cristea (2014) Effects of managed forests structure on woodpeckers (Picidae) in the Niraj valley (Romania): Woodpecker populations in managed forests." *North-Western Journal of Zoology* **10**
- Del Hoyo, J., N. J. Collar, D. A. Christie, A. Elliott, L. D. Fishpool, (2014) *HBW and BirdLife International Illustrated Checklist of the Birds of the World*. Barcelona, Spain and Cambridge UK: Lynx Edicions and BirdLife International.
- Fernandez, C., P. Azkona (1996) Influence of forest structure on the density and distribution of the White-backed Woodpecker *Dendrocopos leucotos* and Black Woodpecker *Dryocopus martius* in Quinto Real (Spanish Western Pyrenees). *Bird Study* **43**:305–313.
- Fernandez, C., P. Azkona, L. Lorente (1994) Corología y caracterización del habitat del Pico Dorsiblanco (*Dendrocopos leucotos lilfordi*) en el Pirineo Occidental español. *Ardeola* **41**:135–140.
- Frank, G. (2002) Habitat selection of White-backed Woodpecker *Dendrocopos leucotos* during the breeding season in comparison to Great Spotted Woodpecker *Dendrocopos major* in mountainous mixed forests of the northern Austrian Chalk Alps. *VogelWelt Berlin* **123** (5): 225-240
- Garmendia, A., S. Cárcamo, O. Schwendtner (2006) Forest management considerations for conservation of Black Woodpecker *Dryocopus martius* and White-backed Woodpecker *Dendrocopos leucotos* populations in Quinto Real (Spanish Western Pyrenees). *Biodivers. Conserv.* **15**: 1399–1415.
- Gasic, B. (2007) The breeding of White-backed Woodpecker *Dendrocopos leucotos* on Mount Lisina near Mrkonji Grad (Bosnia and Herzegovina). *Acrocephalus* **28** (132): 32-34
- Gorman, G. (1995) Identifying the presence of woodpecker (Picidae) species on the basis of their holes and signs. *Aquila* **102**: 61-67
- Gorman, G. (Ed.) (2004) *Woodpeckers of Europe*. Bruce Coleman Books, pp. 192.
- Grangé, J.-L., J.-C. Auria, C. André, P. Navarre (2002) Reproductive biology of the White-backed Woodpecker *Dendrocopos leucotos lilfordi* in the Western Pyrenees (France) *Nos Oiseaux* **49** (4).

- Gregori, J. (1996) White-backed Woodpecker *Dendrocopos leucotos* breeding in Gorjanci Mountain (SE Slovenia). *Acrocephalus* **17**: 78-79.
- Guy Mounfort, J., J. Ferguson-Lees (1961). Observations on the birds of Bulgaria. *Ibis*, 103a: 443-471.
- Hagemejer, E., M. Blair (1997) EBCC Atlas of European Breeding Birds: their Distribution and Abundance. T & A D Poyser, London, 903 p.
- Harrison, J., P. Pateff (1937) An ornithological survey of Thrace, the island Samothraki, Tasos and Tasopulo in the north Aegean, and observation in Struma valey and the Rhodope Mountains Bulgaria. *Ibis* **14** (3): 582-625.
- Hogstad, O., I. Stenberg (1997) Breeding success, nestling diet and parental care in the White-backed Woodpecker *Dendrocopos leucotos*. *J. Orn.* **138**: 25-38.
- Hogstad, O., I. Stenberg (2005) Sexual differences in physical condition in the White-backed Woodpecker *Dendrocopos leucotos* in relation to habitat type and across seasons. *Ornis Fennica* **82**: 26–31.
- Jedrzejewska, J., J. Jedrzejewski (1998) Predation in Vertebrate communities. The Bialowieza Primaveral Forest as a case study. *Ecological Studies* 135, Springer, Heidelberg
- Jordans, A. (1940). Ein Beitrag zur Kenntnis der Vogelwelt Bulgariens. *Mitt. Kgl. Naturw. Inst. Sofia*. 13.
- Kajtoch, Ł., T. Figarski, J. Pełka (2013). The role of forest structural elements in determining the occurrence of two specialist woodpecker species in the Carpathians, Poland. *Ornis Fennica* **90**: 23-40.
- Lehikoinen, A., P. Lehikoinen, A. Lindén, T. Laine (2011) Population trend and status of the endangered White-backed Woodpecker *Dendrocopos leucotos* in Finland. *Ornis Fennica* **88**: 195-207
- Lindbladh, M., M. Abrahamsson (2008) Beetle diversity in high-stumps from Norway spruces thinnings. *Scand.J.Forest Res.* **23**: 339-347.
- Lohmus, A., R. Kinks, M. Soon (2010) The importance of Dead-wood supply for Woodpeckers in Estonia. *Baltic Forestry.* **16** (1): 76-86
- Makatsch, W. (1976) Die Eier der Vogel Europas. Neumann Verlag. Leipzig-Radebeul. Bd.2. 460 s.
- Melletti, M., V. Penteriani (2003) Nesting and feeding tree selection in the endangered White-backed Woodpecker, *Dendrocopos leucotos lilfordi*. *Wilson Bull.* **115** (3): 299-306.
- Nikolov, B., P. Shurulinkov, I. Hristova-Nikolova (2011) Bird density and species composition in Sweet Chestnut (*Castanea sativa*) dominated forests in the Bulgarian part of Belasitsa Mountain. In: Zlatanov T., I. Velichkov, B. Nikolov (eds.) State and prospects of the *Castanea sativa* population in Belasitsa mountain: climate change adaptation; maintenance of biodiversity and sustainable ecosystem management. Project BG 0031 EEA report.

- Pasinelli, G. (2006) Population biology of European woodpecker species: a review. *Ann. Zool. Fennici* **43**: 96-111.
- Pavlik, S. (1999) Breeding ecology of the White-backed Woodpecker *Dendrocopos leucotos* in oak forest. *Biologia* **54**:187–194.
- Petrov, T., D. Demerdzhiev, G. Popgeorgiev, L. Profirov, K. Velev, K. Dimitrova, D. Plachiyski (2006) Birds of the Western Rhodopes - In: Beron P., (ed.) Biodiversity of Bulgaria. 3. Biodiversity of Western Rhodopes (Bulgaria and Greece) I. Pensoft & Nat. Mus. Natur. Hist., Sofia, pp. 913-948.
- Pugacewicz, E. (2011) Estimation of number of the White-backed Woodpecker *Dendrocopos leucotos* and the Three-toed Woodpecker *Picoides tridactylus* in physiographic plot in the Białowieża Forest, using active searching. *Dubelt* **3**: 45-75
- Roberge, J., G. Mikusinski, S. Svensson (2008) The White-backed Woodpecker: Umbrella species for forest conservation planning? *Biodiversity and Conservation* **17**: 2479-2494.
- Ruge, K., W. Weber (1974) Biotopwahl und Nahrungserwerb beim Weissruckenspecht (*Dendrocopos leucotos*) in den Alpen. *Vogelwelt* **95**: 138–147.
- Reiser, O. (1894) Materialien zu einer Ornithologie der Balkanhalbinsel. II Bulgarien. Wien.
- Sarkanen, S. (1978) Valkoselkätikan soidin- ja pesintäaikaisesta käyttäytymisestä (Behaviour of the White-backed Woodpecker in the breeding season). *Ornis Fennica* **55**: 158-163
- Scharnke, H., A. Wolf (1938) Beiträge zur Kenntnis der Vogelwelt Bulgarisch-Macedoniens. *Journ. Orn.* **86**: 309-327.
- Scherzinger, W. (1990) Is competition by the Great Spotted Woodpecker the cause for White-backed Woodpecker's rarity in Bavarian Forest National Park? Pp. 81–91 in Conservation and management of woodpecker populations, report 17 (A. Carlson and G. Aulén, Eds.). Swedish Univ. of Agricultural Sciences, Dept. of Wildlife Ecology, Uppsala, Sweden.
- Shurulinkov, P., G. Stoyanov, E. Komitov, G. Daskalova, A. Ralev (2012) Contribution to the knowledge on distribution, number and habitat preferences of rare and endangered birds in Western Rhodopes Mts., Southern Bulgaria. Strigiformes and Piciformes. *Acta zoologica bulgarica*, **64**(1): 43-56.
- Spiridonov, J., R. Virkkala (1997) The White-backed Woodpecker *Dendrocopos leucotos*. pp. 454–455 in The EBCC atlas of European breeding birds (W. J. M. Hagemer and M. J. Blair, Eds.). Academic Press, London, United Kingdom
- Stenberg, I., O. Hogstad (2004) Sexual dimorphism in relation to winter foraging in the white-backed Woodpecker (*Dendrocopos leucotos*). *J. Ornithol.* **145** (4): 321-326.
- Stoyanov, G. (2009) White-backed Woodpecker *Dendrocopos leucotos*. *Acrocephalus* **30** (140): 44.
- Stoyanov, G., P. Shurulinkov (2009) Die Vogel des bulgarische Teils des Slavyanka-Gebirges. *Orn. Mitt.* **61**(11): 363-368 (12): 389-395.

Tiainen, J. (1990) Distribution changes and present status of *Dendrocopos leucotos* in Finland. pp. 21–28 in Conservation and management of woodpecker populations, report 17 (A. Carlson and G. Aulén, Eds.). Swedish Univ. of Agricultural Sciences, Dept. of Wildlife Ecology, Uppsala, Sweden

Tomialojc, L. (2000) Did White-backed Woodpeckers ever breed in Britain? *Brit. Birds* **93**: 453-456.

Winkler, H., D. Christie (2002) White-backed Woodpecker (*Dendrocopos leucotos*). In: del Hoyo, J., Elliott, A., Sargatal, J., Christie, D.A. & de Juana, E. (eds.) (2013). Handbook of the Birds of the World Alive. Lynx Edicions, Barcelona. (retrieved from <http://www.hbw.com/node/56224> on 1 November 2014).

Wesołowski, T. (1995) Ecology and behaviour of White-backed Woodpecker (*Dendrocopos leucotos*) in a primaeval temperate forest (Bialowieza National Park, Poland). *Vogelwarte* **38**: 61–75.

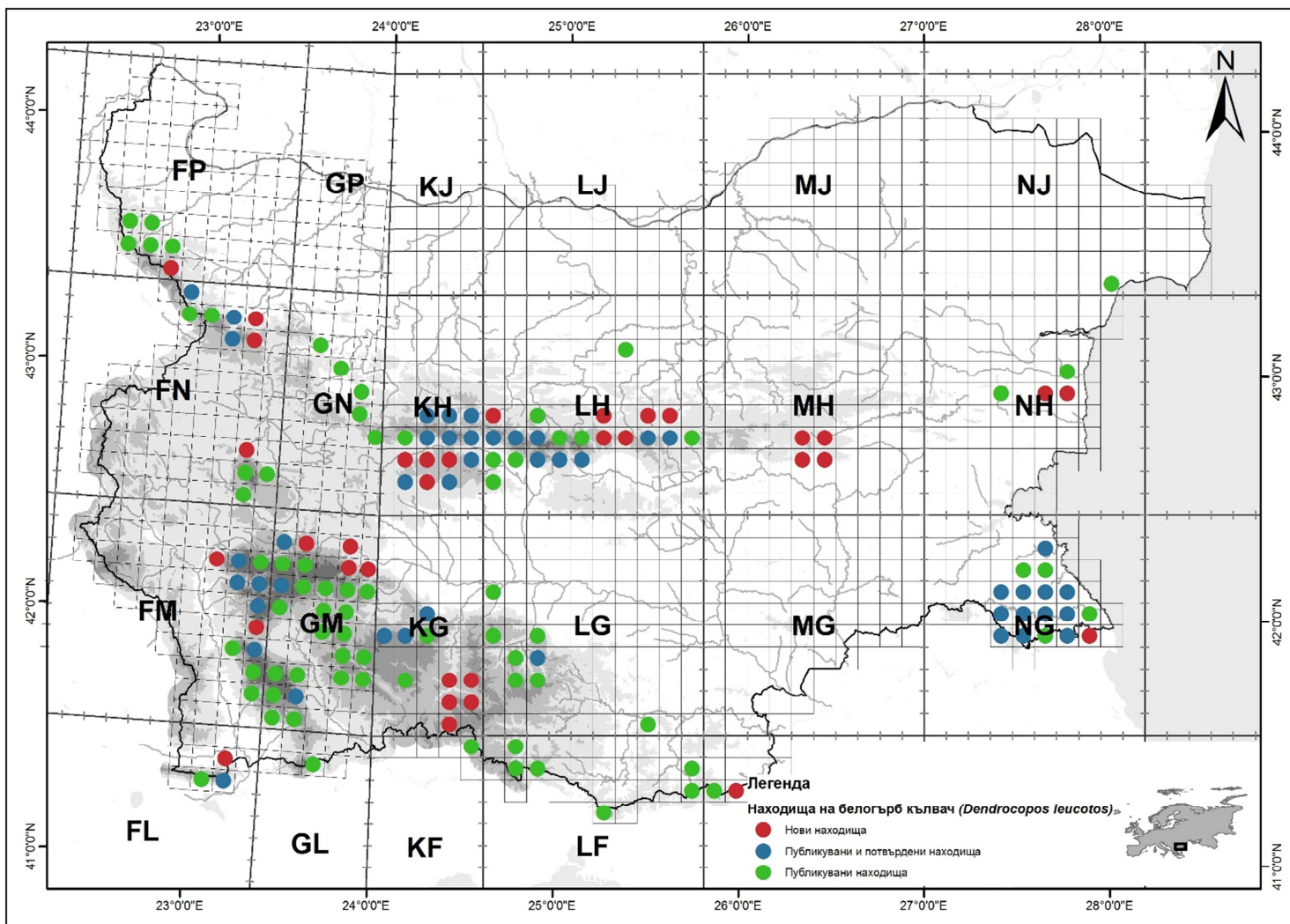
Virkkala, R., T. Alanko, T. Laine, J. Tiainen (1993) Population contraction of the White-backed Woodpecker *Dendrocopos leucotos* in Finland as a consequence of habitat alteration. *Biol. Conservation*, **66**:47–53

Zoological Nomenclature Resource, 2005.12.06, website (version 06-Dec-05)

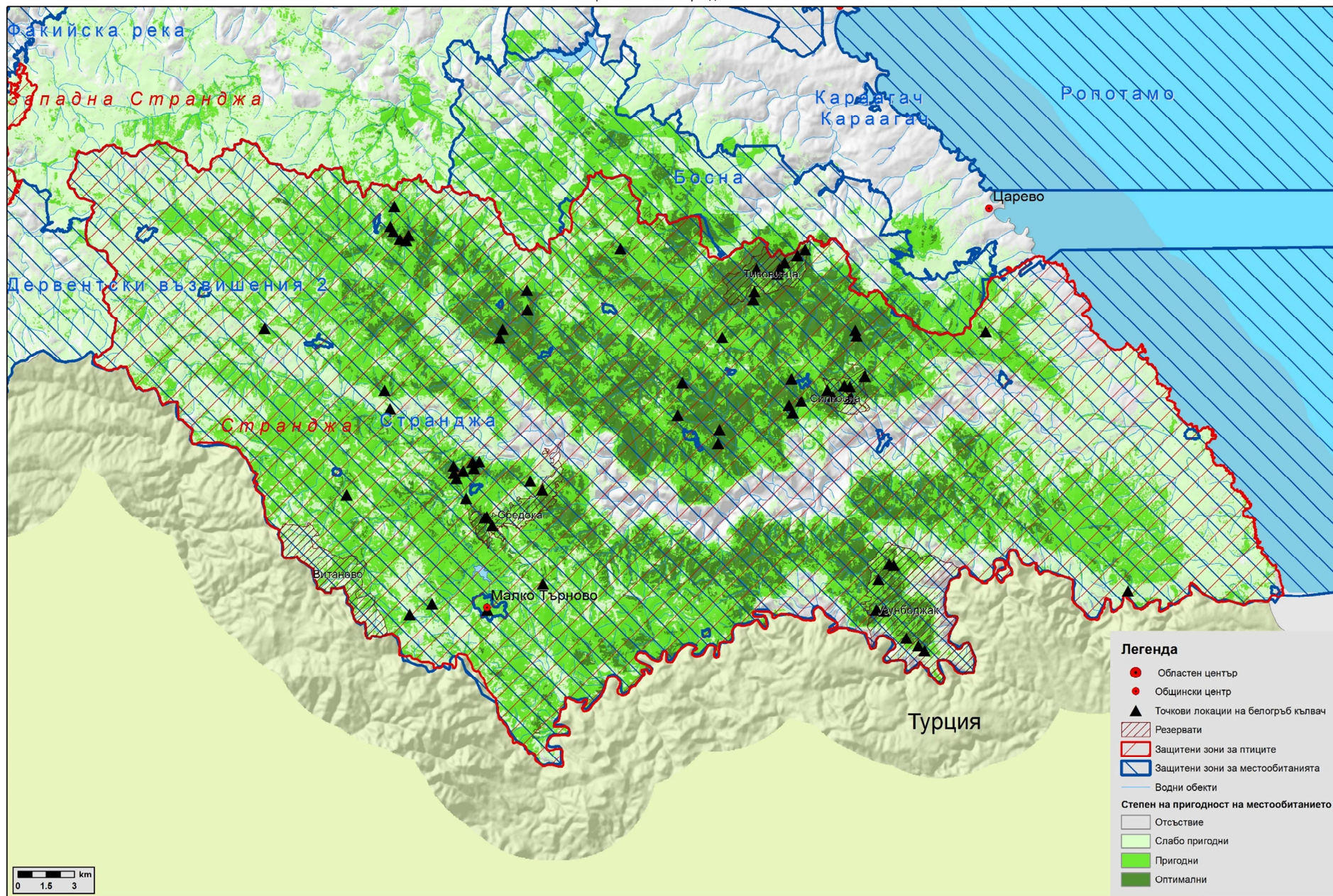
<http://avibase.bsc-eoc.org/species.jsp?avibaseid=DD2197579567801A>

Част 10 Приложения

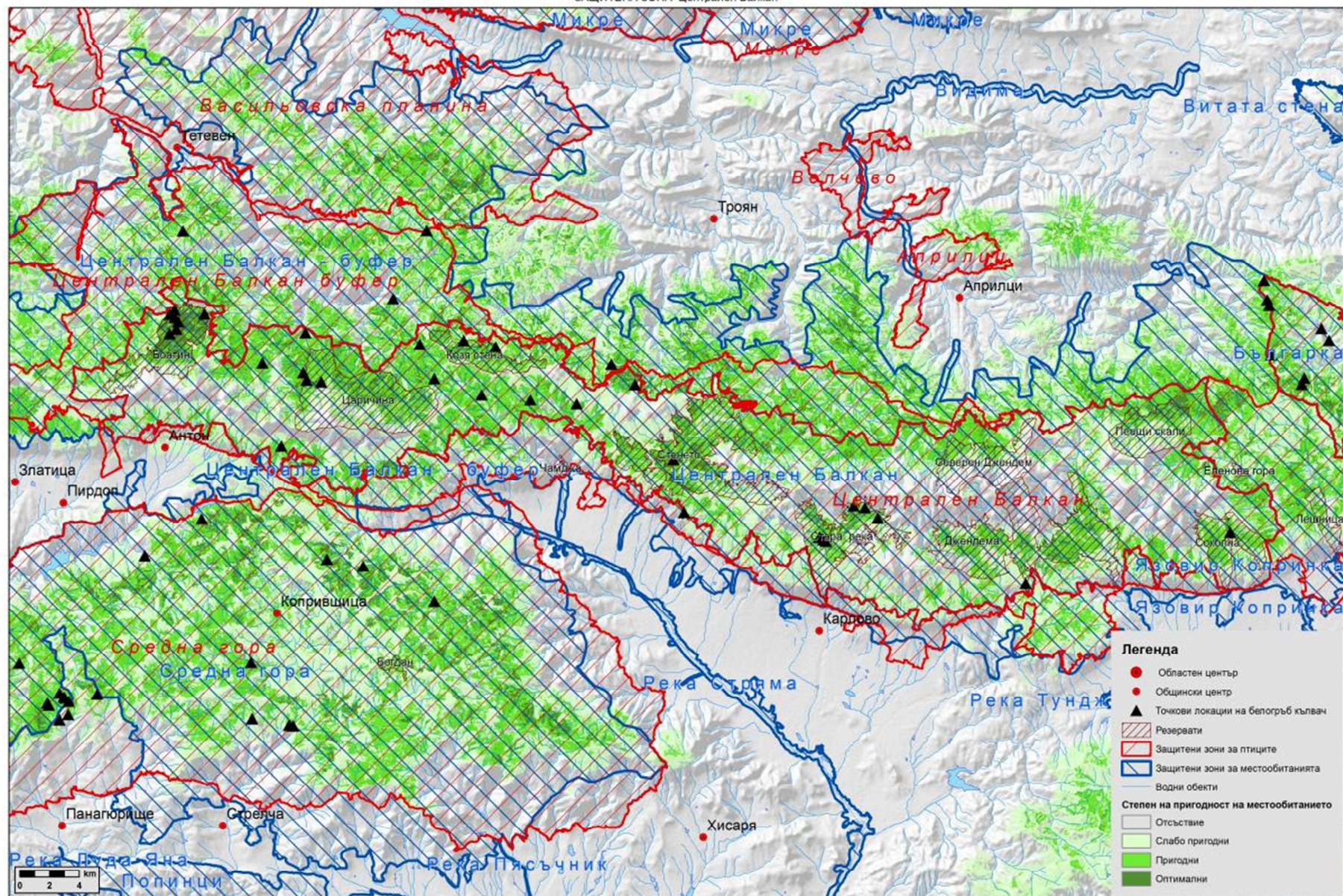
Карти на разпространение на вида в България по извършените проучвания

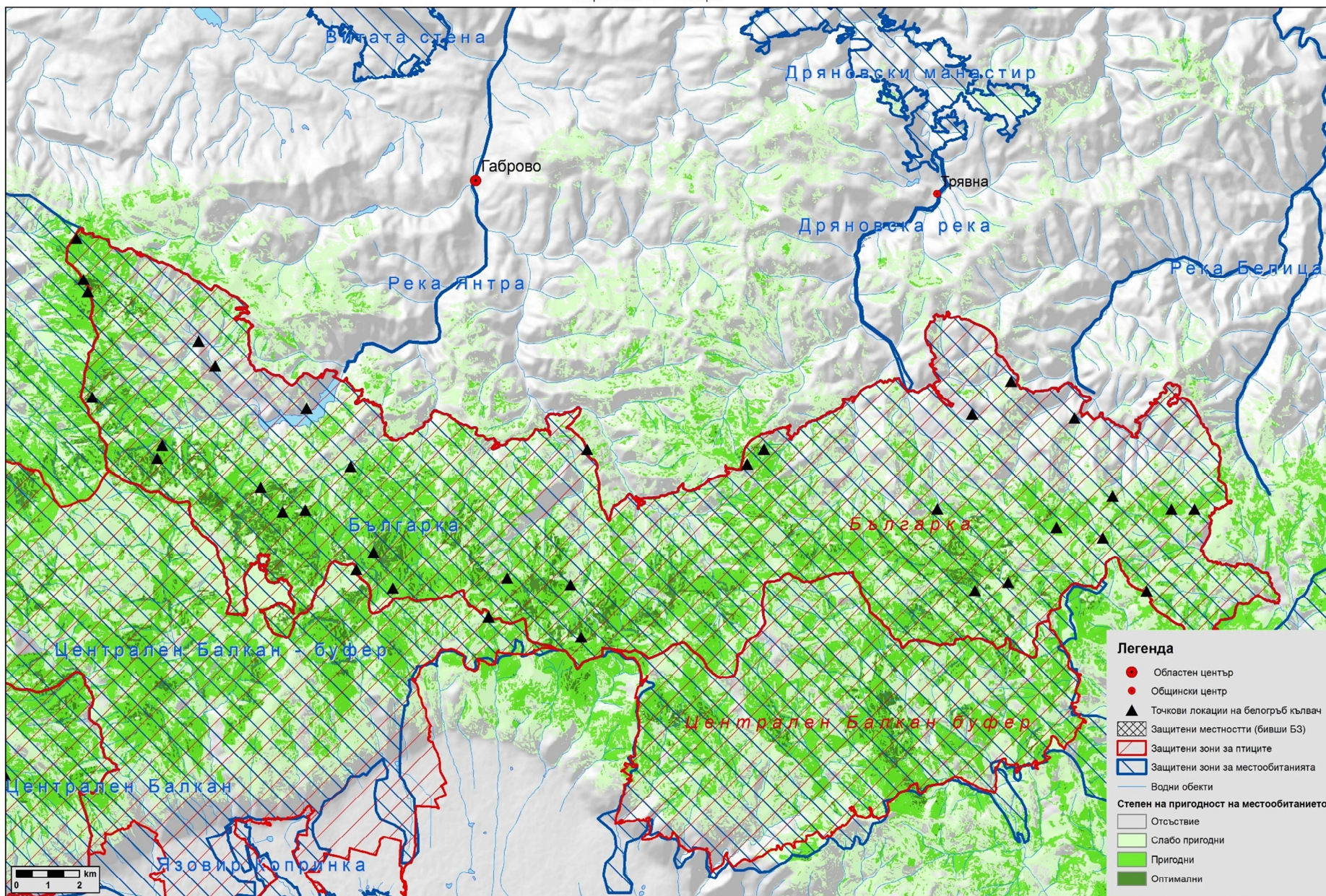
Карта на разпространението на *Dendrocorpos leucotos* (Южен белогърб кълвач) в границите на ЗАЩИТЕНА ЗОНА Странджа

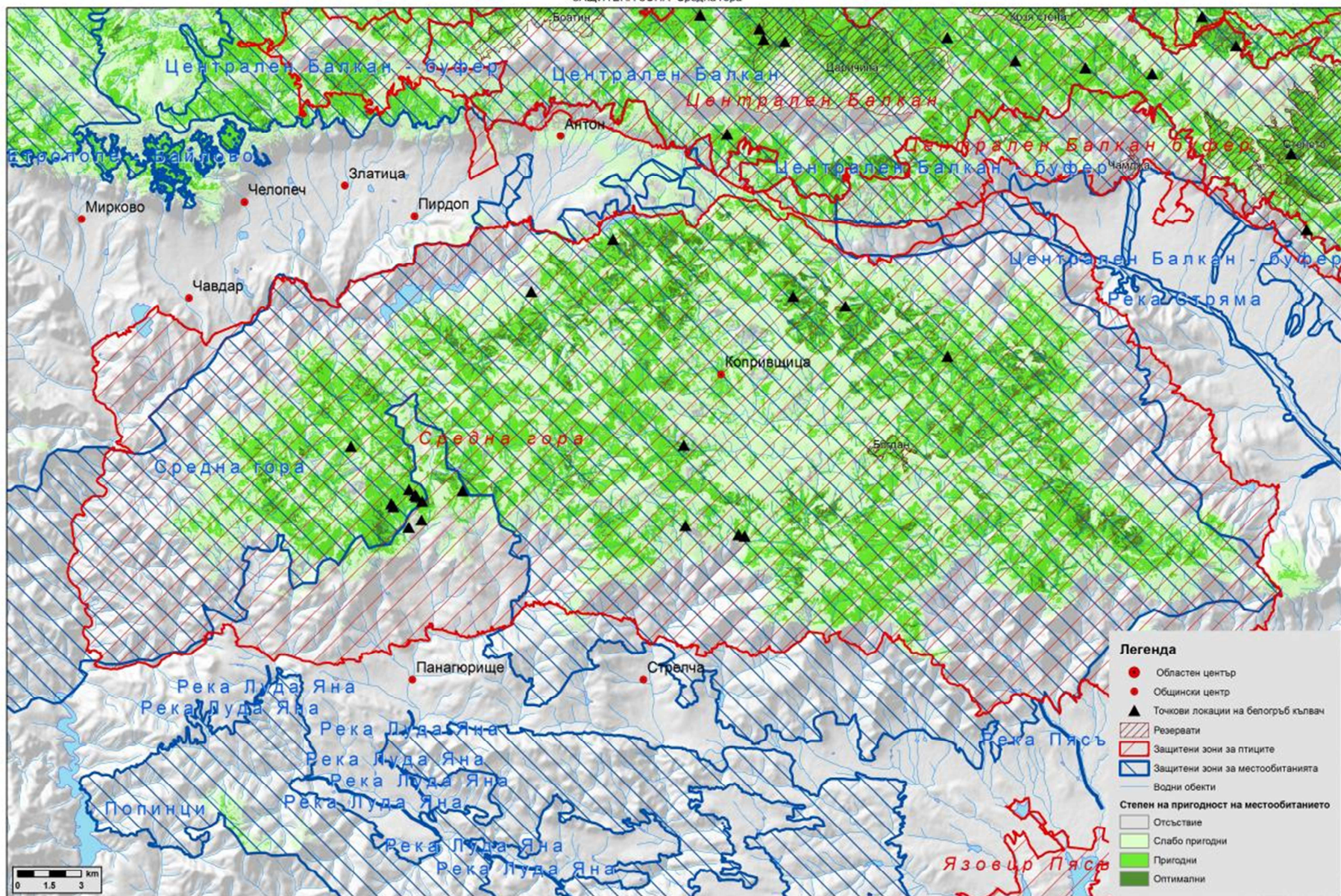
Карта на разпространението на *Dendrocopos leucotos* (Южен белогърб кълвач) в границите на
ЗАЩИТЕНА ЗОНА Централен Балкан

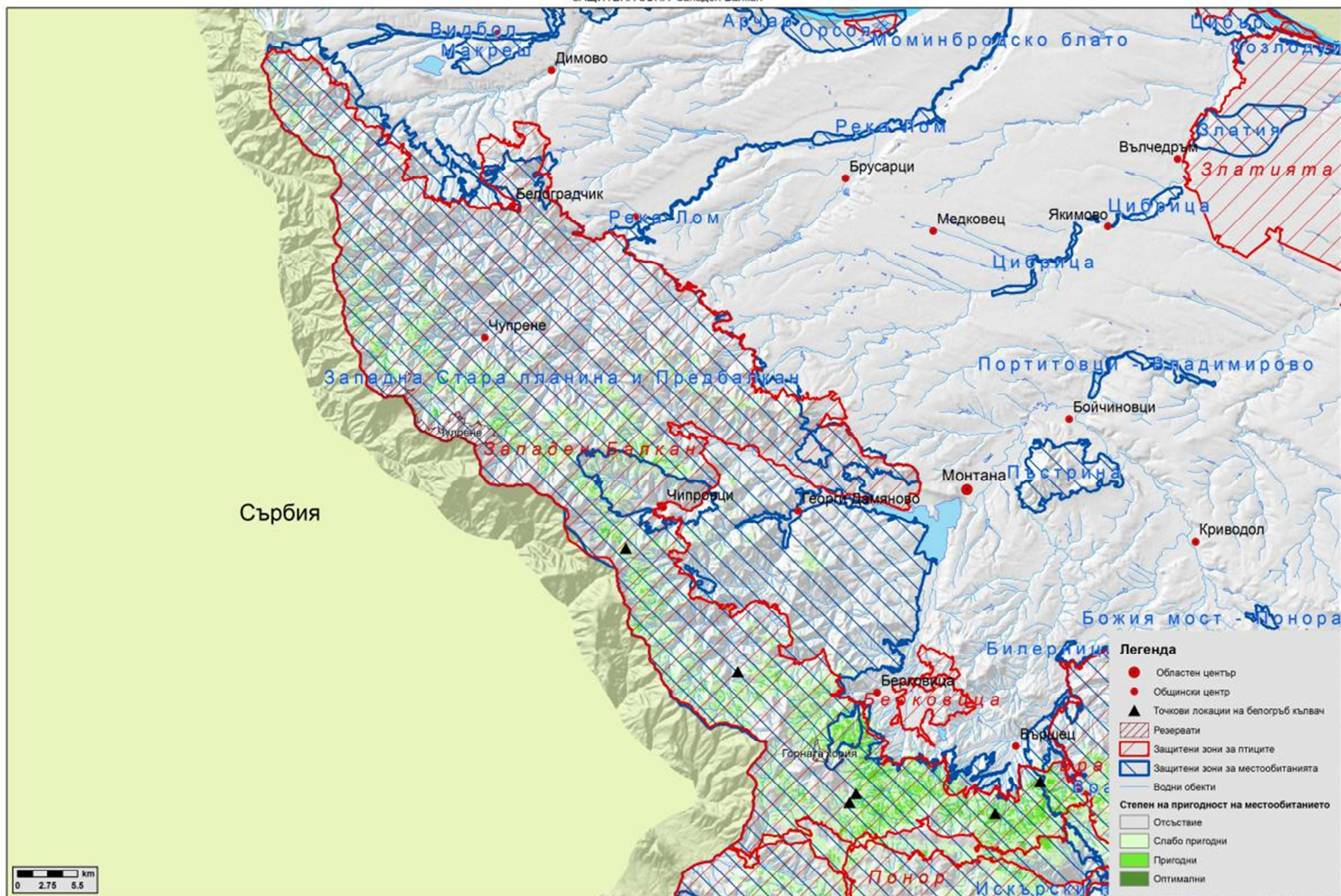
Карта на разпространението на *Dendroscopus leucotos* (Южен белогръб кълвач) в границите на ЗАЩИТЕНА ЗОНА Българка

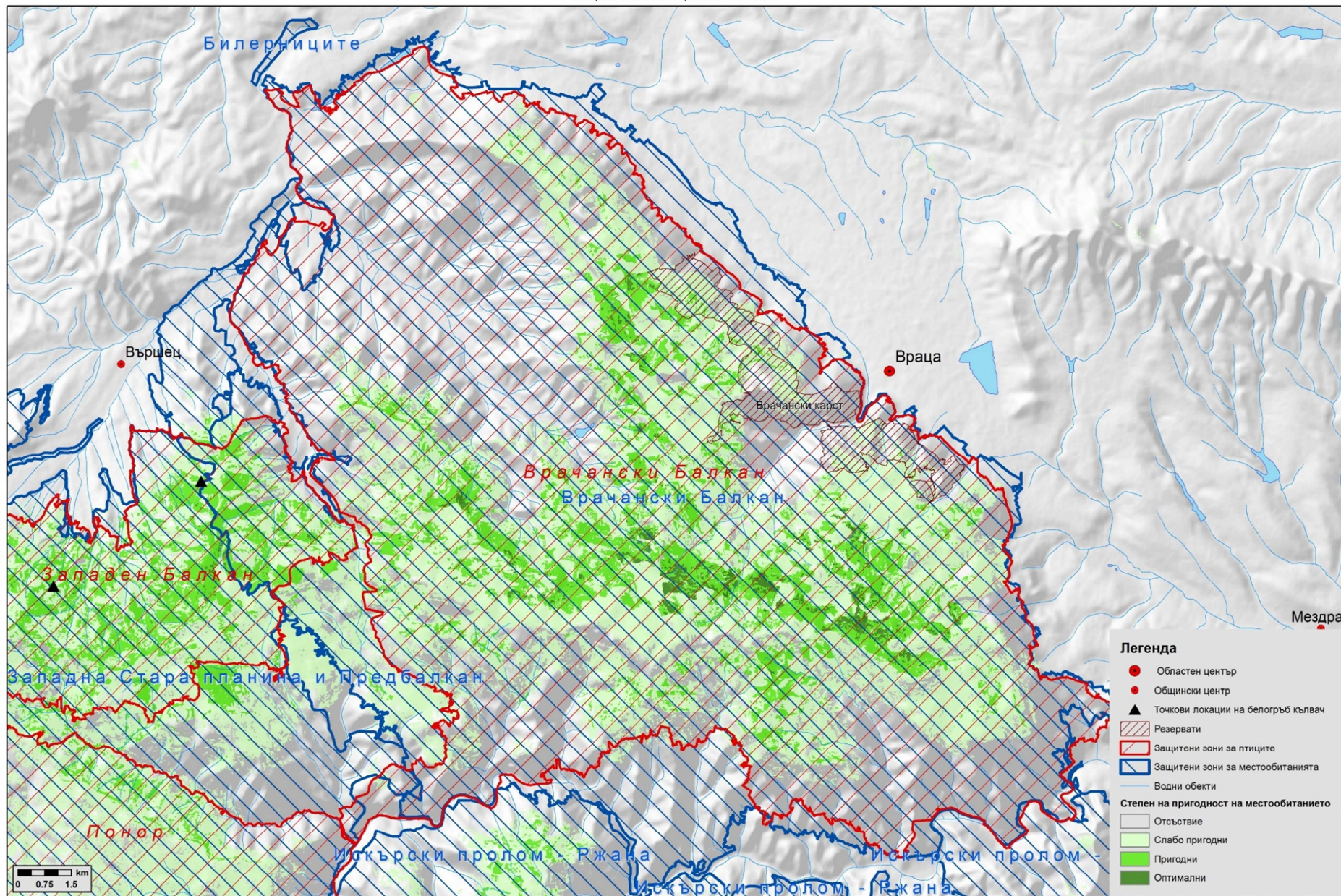
Карта на разпространението на *Dendrocopos leucotos* (Южен белогръб кълвач) в границите на
ЗАЩИТЕНА ЗОНА Средна гора

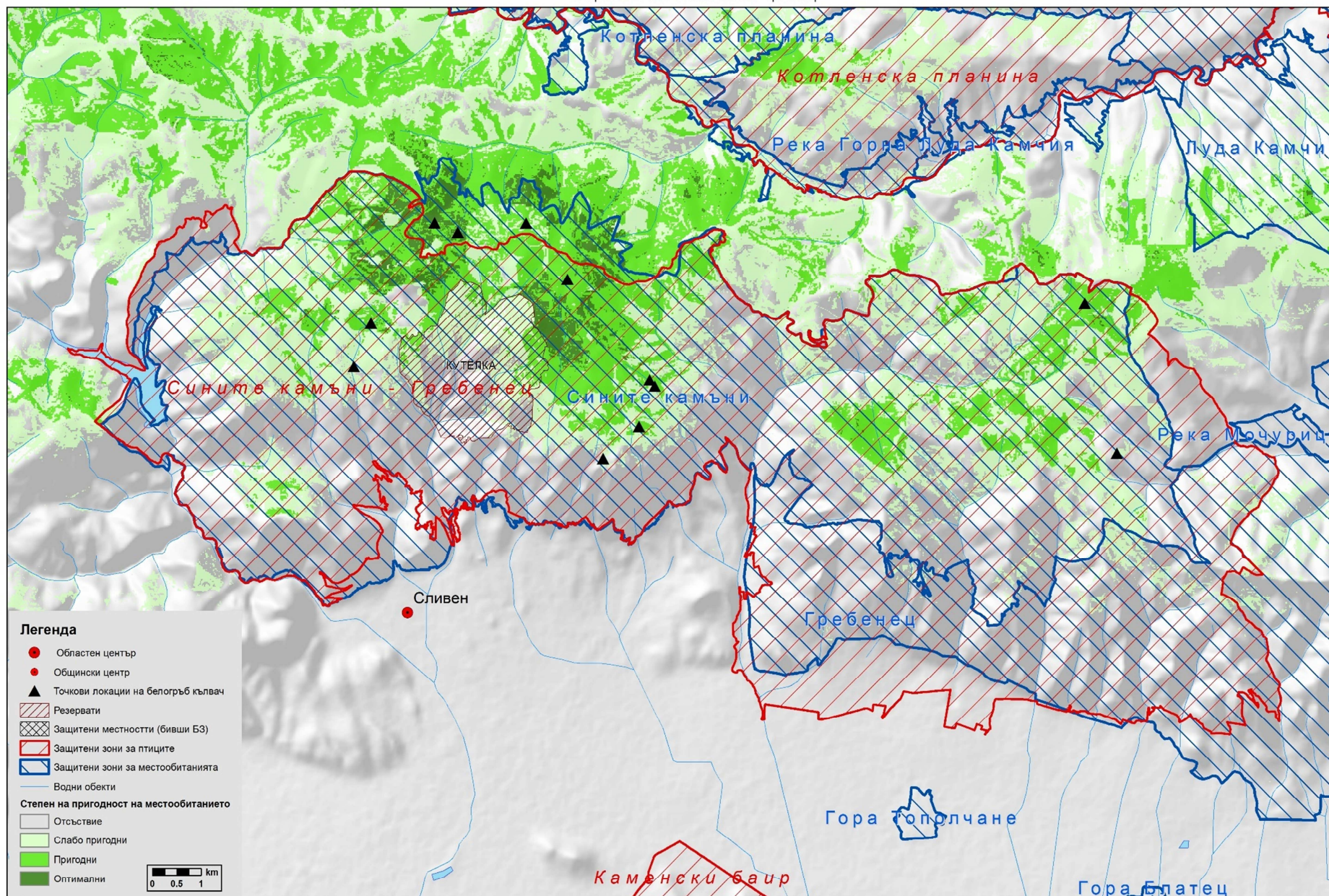
Карта на разпространението на *Dendrocopos leucotos* (Южен белогърб кълвач) в границите на
ЗАЩИТЕНА ЗОНА Западен Балкан

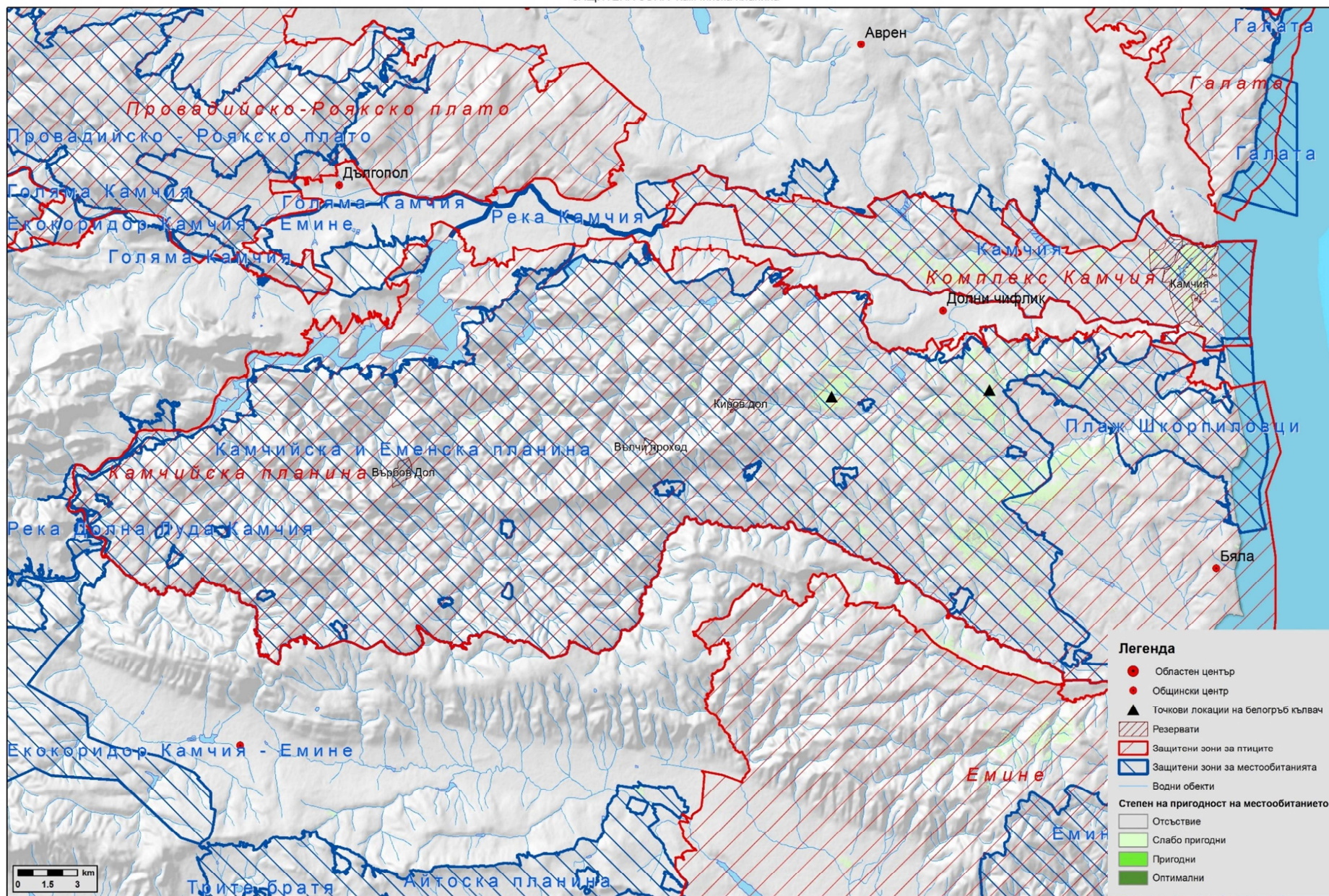
Карта на разпространението на *Dendrocoptes leucotos* (Южен белогръб кълвач) в границите на
ЗАЩИТЕНА ЗОНА Врачански Балкан

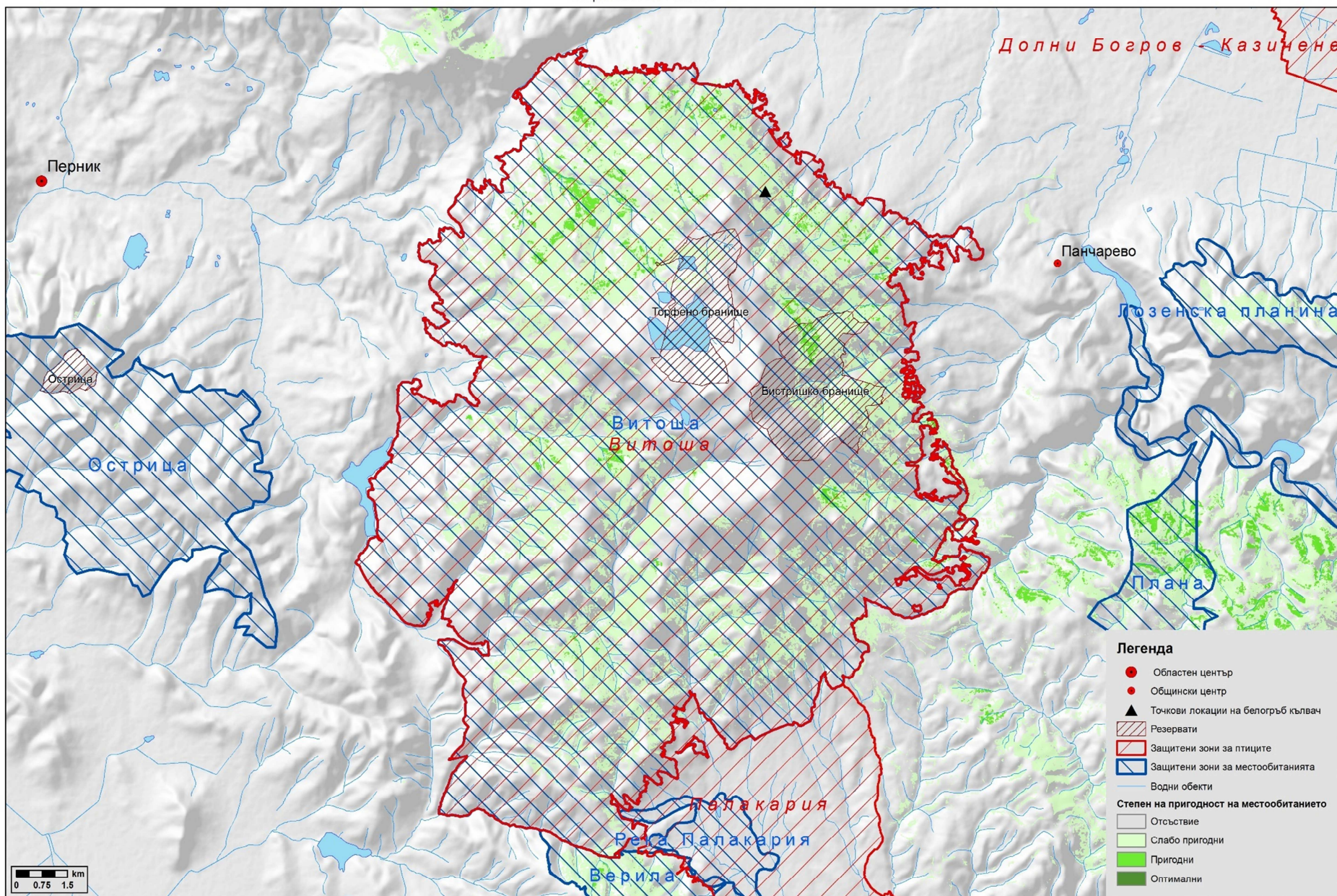
Карта на разпространението на *Dendrocopos leucotos* (Южен белогръб кълвач) в границите на
ЗАЩИТЕНА ЗОНА Сините камъни - Гребенец

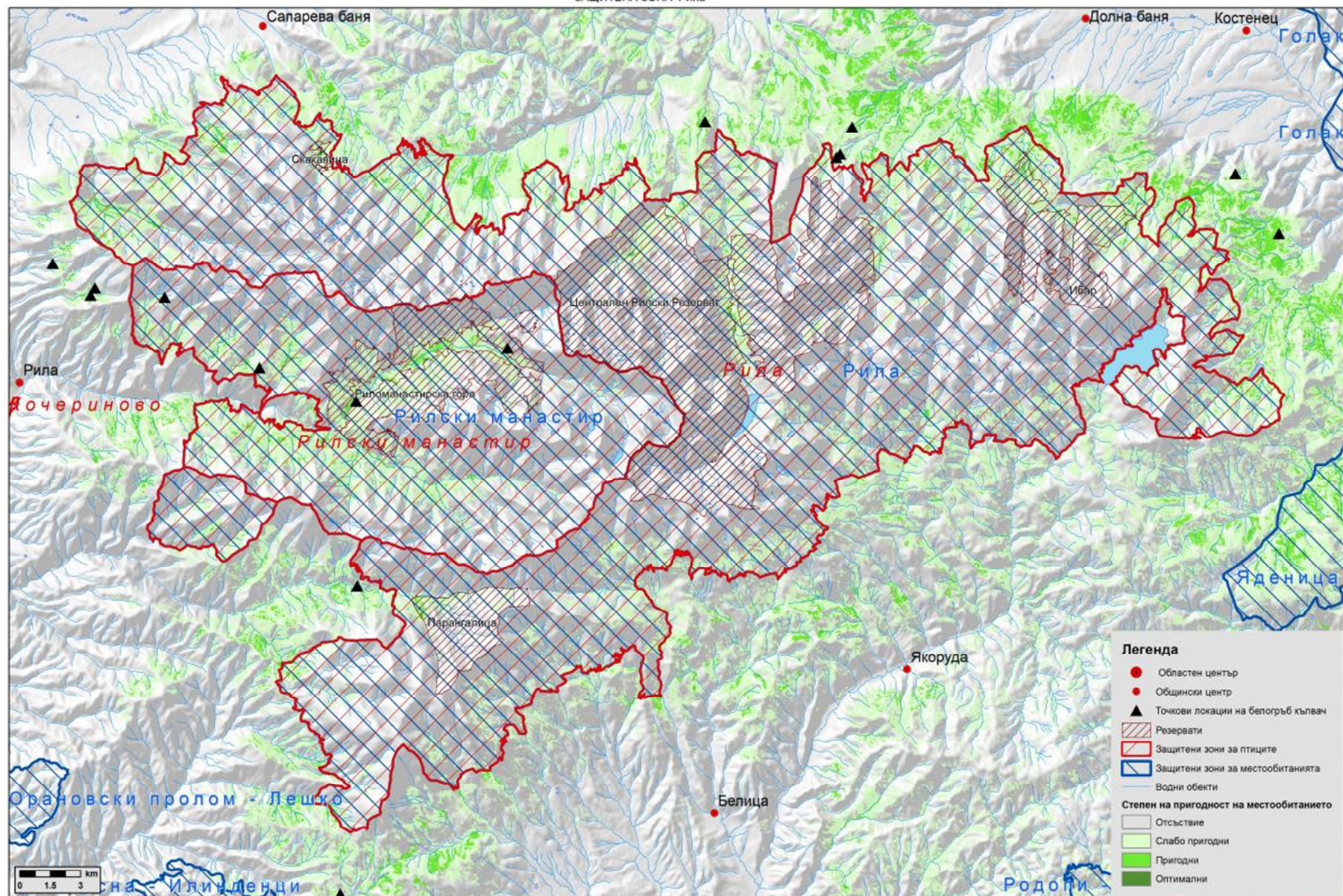
Карта на разпространението на *Dendrocopos leucotos* (Южен белогръб кълвач) в границите на
ЗАЩИТЕНА ЗОНА Камчийска планина

Карта на разпространението на *Dendroscopus leucotos* (Южен белогръб кълвач) в границите на ЗАЩИТЕНА ЗОНА Витоша

Карта на разпространението на *Dendrocopos leucotos* (Южен белогръб кълвач) в границите на ЗАЩИТЕНА ЗОНА Рила

Карта на разпространението на *Dendrocopos leucotos* (Южен белогръб кълвач) в границите на
ЗАЩИТЕНА ЗОНА Пирин

